

I väntan på landskapsval

En studie över valsysteem, valdeltagande och social representation på regional nivå i EU
och i Norden

Pro gradu-avhandling

STATSKUNSKAP med masskommunikation

Författare: Jacob Storbjörk

Matrikelnummer: 37305

Handledare: Peter Söderlund

Fakulteten för samhällsvetenskaper och ekonomi

Åbo Akademi, Vasa, hösten 2019

Innehåll

Abstrakt.....	5
1 Inledning	6
1.1 Bakgrund	6
1.2 Syften och preliminära frågeställningar	7
1.3 Disposition.....	8
2 Teoretisk referensram.....	9
2.1 Demokrati och statsskick.....	9
2.2 Valsystem och valmetoder	11
2.2.1 Proportionella valsystem.....	12
2.2.2 Majoritära valsystem.....	15
2.2.3 Blandsystem	19
2.2.4 Summering av valsystem och valmetoder.....	20
2.3 Valdeltagande	21
2.3.1 Institutionella förklaringar till valdeltagande.....	23
2.4 Social representativitet	26
2.4.1 Åldersrepresentation	27
2.4.2 Kvinnorepresentation	28
2.5 Regioner och regionala nivåer.....	31
2.6 Summering av teoretisk referensram och preciserade frågeställningar.....	34
3 Material och metod	35
3.1 Materialöverväganden och -val	35
3.2 Metodöverväganden och -val	35
3.3 Den beskrivande studiens och fåfallsanalysens upplägg.....	38
4 Analys	41
4.1 Kartläggning över de undersökta ländernas regionala nivå	41
4.1.1 Kartläggning av de europeiska ländernas valsystem och valmetoder.....	41
4.1.2 Övergripande slutsatser av jämförelserna	49
4.1.3 Sammanfattning och konklusioner.....	50
4.2 Fåfallsanalys på Norge och Sverige	51
4.3 Norge	53
4.3.1 Valdeltagande i Norge	53

4.3.2 Köns- och åldersfördelning bland röstberättigade och uppställda i fylkesvalen	54
4.3.3 Köns- och åldersfördelning bland invalda i fylkesfullmäktige	57
4.3.4 Köns- och åldersfördelning bland röstberättigade och uppställda i stortingsvalen	59
4.3.5 Köns- och åldersfördelning bland invalda i stortinget	61
4.4 Sverige	62
4.4.1 Valdeltagande i Sverige	62
4.4.2 Köns- och åldersfördelning bland röstberättigade och uppställda i landstingsvalen	63
4.4.3 Köns- och åldersfördelning bland invalda i landstingen	65
4.4.4 Köns- och åldersfördelning bland röstberättigade och uppställda i riksdagsvalen	67
4.4.5 Köns- och åldersfördelning bland invalda i riksdagen	69
4.5 Regressionsanalys	71
4.5.1 Norge	71
4.5.2 Sverige	73
4.6 Övergripande slutsatser från fåfallsanalysen	75
4.7 Sammanfattning och konklusioner	77
5 Diskussion	79
Litteraturförteckning	83

FIGURFÖRTECKNING

Figur 1. Disposition	8
Figur 2. Valsystem och valmetoder	21
Figur 3. RAI-index tabell - exempelmodell	32
Figur 4. Första studiens variabler och variabelvärden	39
Figur 5. Andra studiens oberoende och beroende variabler	40

TABELLFÖRTECKNING

Tabell 1. Lista på regioner och deras valsystem.....	49
Tabell 2. Valdeltagande i fylkesvalen 2011 och 2015.....	53
Tabell 3. Valdeltagande i stortingsvalen 2013 och 2017.....	53
Tabell 4. Köns- och åldersfördelning bland röstberättigade i fylkesvalen 2011 och 2015.....	54
Tabell 5. Köns- och åldersfördelning bland uppställda kandidater i fylkesvalen 2011 och 2015.....	55
Tabell 6. Andel kvinnor bland uppställda kandidater i fylkesvalen 2011 och 2015.....	56
Tabell 7. Köns- och åldersfördelning bland invalda i fylkesfullmäktige.....	58
Tabell 8. Andel kvinnor bland invalda i fylkesfullmäktige.....	58
Tabell 9. Köns- och åldersfördelning bland röstberättigade i stortingsvalen 2013 och 2017.....	59
Tabell 10. Köns- och åldersfördelning bland uppställda kandidater i stortingsvalen 2013 och 2017.....	60
Tabell 11. Andel kvinnor bland uppställda kandidater i stortingsvalen 2013 och 2017.....	60
Tabell 12. Åldersfördelning bland invalda i stortinget.	61
Tabell 13. Könsfördelning mellan kvinnor och män i stortinget.....	61
Tabell 14. Valdeltagande i landstingsvalen 2010 och 2014.....	62
Tabell 15. Valdeltagande i riksdagsvalen 2010 och 2014.....	62
Tabell 16. Köns- och åldersfördelning bland röstberättigade i landstingsvalen 2010 och 2014.....	63
Tabell 17. Köns- och åldersfördelning bland uppställda kandidater i landstingsvalen 2010 och 2014.....	64
Tabell 18. Andel kvinnor bland uppställda kandidater i landstingsvalen 2010 och 2014.....	64
Tabell 19. Köns- och åldersfördelning bland invalda i landstingen.....	65
Tabell 20. Andel kvinnor bland invalda i landstingen.....	66

Tabell 21. Köns- och åldersfördelning bland röstberättigade i riksdagsvalen 2010 och 2014.....	67
Tabell 22. Köns- och åldersfördelning bland uppställda kandidater i riksdagsvalen 2010 och 2014.....	68
Tabell 23. Andel kvinnor bland uppställda kandidater i riksdagsvalen 2010 och 2014.....	68
Tabell 24. Köns- och åldersfördelning bland invalda i riksdagen.....	69
Tabell 25. Andel kvinnor bland invalda i riksdagen.....	70
Tabell 26. Regressionsanalys av fylkesvalen.....	72
Tabell 27. Regressionsanalys av landstingsvalen.....	73

Abstrakt

I denna pro gradu-avhandling har jag studerat valsysteem, valdeltagande och social representation på regional nivå i EU och i Norden. Valet av detta forskningsområde baserar sig på att en ny regional nivå i Finland eventuellt kommer att introduceras och inom kort kommer därmed så kallade landskapsval att förrättas. I samband med reformarbetet väcktes frågan om man borde se över valsysteem och introducera så kallade slutna listval så som i Sverige. Detta innebär att man i huvudsak skulle börja rösta på parti istället för på kandidat. Utifrån denna diskussion valde jag att studera hur situationen är i Norden och i EU. Efter att ha kartlagt detta i en komparativ studie sammanställde jag en fåfallsanalys som omfattar Norge och Sverige för att studera skillnaderna mellan valmetoder och hur graden av proportionalitet påverkar. Materialet baserar sig i huvudsak på uppgifter som valmyndigheter tillhandahållit. Slutsatsen blev att de flesta länder som ordnar regionala val faktiskt tillämpar någon form av slutna eller halvöppna listval. Finland är egentligen ganska unikt idag med sitt renodlade personval i form av öppna listval. Fåfallsanalysen i sin tur visade att skillnaderna i valsysteem är så pass små mellan Norge och Sverige för att utläsa ett resultat som är tillräckligt signifikant.

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Regionala val är på många sätt ett aktuellt forskningsområde. Speciellt nu med tanke på tidigare statsminister Juha Sipiläs regering som hade målsättningen att åstadkomma en större vård- och landskapsreform i Finland är detta ett synnerligen aktuellt forskningsområde (Statsrådet, 2017). Reformen kunde ha inneburit att nya autonoma regionala institutioner skulle ha inrättats. I framtiden var det tänkt att *landskapen* skulle ha ett större ansvar över den offentliga sektorns förvaltning och serviceproduktion. Regeringens vård- och landskapsreform innebar också att allmänna val på regional nivå kunde inom en snar framtid ha ägt rum i Finland.

Regeringen tvingades visserligen i mars år 2019 att backa och överge tanken på att genomdriva den slutliga lagstiftningen under mandatperioden. Denna reform skulle ha förverkligat landskap i Finland (Brunell, m.fl., 2019). Men hela reformarbetet har satt sin prägel på den finländska politiken och det verkar som att en stor majoritet av riksdagspartierna nu säger sig vara villiga att acceptera att någon ny form av folkvald regional institution inrättas. Det blev också tydligt med regeringen ledd av Antti Rinne som efterträdde Juha Sipiläs regering. Rinnes regering är tydlig med att landskap skall inrättas i Finland, men däremot är många detaljer ännu oklara (Langh, m.fl., 2019). Åsikterna kring den regionala institutionens ansvarsuppgifter och beskattningsrätt går också isär bland riksdagspartierna. På så sätt är ämnet fortfarande aktuellt och frågan om hur de så kallade landskapen skall vara utformade och vilken typ av valmetod som skall användas för att besätta posterna för förvaltning och styrelse är återigen oklar.

Forskning har visat att en stor majoritet av världens mest utvecklade länder har genomgått någon form av decentralisering av den offentliga maktutövningen och inrättat eller stärkt sina regionala förvaltningsnivåer (Hooghe & Marks, 2001, s. 27–29). Bland EU-länderna har enbart ett fåtal länder valt att centralisera makten sedan 1980-talet. Närmare hälften av EU-länderna har på ett eller annat sätt decentraliserat sin offentliga maktapparat och utövningen av de offentliga finanserna.

1.2 Syften och preliminära frågeställningar

Jag undersöker i denna studie de allmänna valen på regional nivå i 29 länder. Avgränsningen av mitt forskningsproblem sker genom att jag fokuserar på länder som är medlemmar i Europeiska unionen samt Norge och Island. Detta för att avgränsa forskningens omfattning. Avgränsningen motiveras med att EU-länderna bildar en helhet och med att Finland är en del av EU. Skälet till att jag även tar med Norge och Island är att de nordiska länderna Finland, Sverige, Danmark, Norge och Island utgör en så pass sammansvetsad gemenskap att jag upplever att jag inte kan lämna Norge och Island utanför denna undersökning även om de inte hör till den Europeiska unionen. Det finns många kulturella och politiska likheter av de 29 länder som ingår i min studie, men valsystemen i länderna uppvisar stora olikheter.

Studiens upplägg motiveras med att forskningsområdet ingår i kategorin ”samhälleligt uppkomna problem” (Esaiasson, Gilljam, Oscarsson, & Wängnerud, 2012, s. 31) genom att regionalisering är ett aktuellt nationellt och globalt fenomen. En litteratursökning visar att det finns en stor mängd komparativa jämförelser mellan länder där man studerat och jämfört allt från statskick till väljarbeteende (Lawrence, Niemi, & Norris, 2010). Regioner och regionala val är däremot ett forskningsområde inom vilket det inte har bedrivits omfattande studier. En orsak kan kanske vara att det varit svårt att klassificera och jämföra regioner med varandra genom att regioner skiljer sig från varandra då det kommer till storlek, styrelseskick och ansvarsuppgifter. En annan orsak kan vara att regionerna länge spelat en blygsam roll under starka nationalstater. Men globalisering och regionalism har höjt regionernas status. Man kan också anta att regioner med tiden kommer att bli ett vetenskapligt område som det forskas mera om.

En intressant aspekt som jag sätter fokus på är hur man gör i andra nordiska och europeiska länder och vilka slutsatser man eventuellt kan dra från deras regioner och regionala val. Områden som avhandlingen också granskar närmare är valdeltagandet och den sociala representativiteten i regionernas beslutsfattande organ. Skälen till att jag vill studera just valdeltagande är att valdeltagande ofta brukar ses som en mätare på hur väl en demokrati fungerar. Utformningen av den sociala representationen ser jag också som ett intressant studieområde genom att det i samhällsdebatten regelbundet förs diskussioner om att kvinnor och unga är underrepresenterade i politiken.

De preliminära forskningsfrågorna blir således ”Vilka valsystem och valmetoder används på regional nivå i EU-länderna och i Norden?” och ”Hur påverkar valsystem och valmetod den sociala representativiteten i de regionala beslutsförsamlingarna?”.

1.3 Disposition

Avhandlingen inleddes med en introduktion. I kapitel 2 definieras, utreds och problematiseras olika begrepp utifrån tidigare forskning. Kapitlet innefattar även en omfattande referensram kring valsystem och valmetoder. Därtill summeras tidigare valforskning och annan teori och empiri som behövs för att genomföra studien. Kapitel 3 handlar om denna studies upplägg, med materialöverväganden och materialval samt metodöverväganden och metodval. I kapitel 4 och 5 framkommer analysen, diskussionen och sammanfattningen av studien. Nedan presenteras en figur för att tydliggöra studiens disposition.

Figur 1. Disposition

1 Inledning

- 1.1 Bakgrund
- 1.2 Syften och preliminära frågeställningar
- 1.3 Disposition

2 Teoretisk referensram

- 2.1 Demokrati och statsskick
- 2.2 Valsystem och valmetoder
  - 2.2.1 Proportionella valsystem
  - 2.2.2 Majoritära valsystem
  - 2.2.3 Blandsystem
  - 2.2.4 Summering av valsystem och valmetoder
- 2.3 Valdeltagande
  - 2.3.1 Institutionella förklaringar till valdeltagande
- 2.4 Social representativitet
  - 2.4.1 Åldersrepresentation
  - 2.4.2 Kvinnorepresentation
- 2.5 Regioner och regionala nivåer
- 2.6 Summering av teoretisk referensram och preciserade frågeställningar

3 Material och metod

- 3.1 Materialöverväganden och -val
- 3.2 Metodöverväganden och -val
- 3.3 Den beskrivande studiens och fåfallsanalysens upplägg

4 Analys

- 4.1 Kartläggning över de undersökta ländernas regionala nivå
  - 4.1.1 Kartläggning av de europeiska ländernas valsystem och valmetoder
  - 4.1.2 Övergripande slutsatser av jämförelserna
  - 4.1.3 Sammanfattning och konklusioner

4.2 Fåfallsanalys på Norge och Sverige

4.3 Norge

4.3.1 Valdeltagande i Norge

4.3.2 Köns- och åldersfördelning bland röstberättigade och uppställda i fylkesvalen

4.3.3 Köns- och åldersfördelning bland invalda i fylkesfullmäktige

4.3.4 Köns- och åldersfördelning bland röstberättigade och uppställda i stortingsvalen

4.3.5 Köns- och åldersfördelning bland invalda i stortinget

4.4 Sverige

4.4.1 Valdeltagande i Sverige

4.4.2 Köns- och åldersfördelning bland röstberättigade och uppställda i landstingsvalen

4.4.3 Köns- och åldersfördelning bland invalda i landstingen

4.4.4 Köns- och åldersfördelning bland röstberättigade och uppställda i riksdagsvalen

4.4.5 Köns- och åldersfördelning bland invalda i riksdagen

4.5 Regressionsanalys

4.5.1 Norge

4.5.2 Sverige

4.6 Övergripande slutsatser från fåfallsanalysen

4.7 Sammanfattning och konklusioner

5 Diskussion

Litteraturförteckning

Bilagor

2 Teoretisk referensram

2.1 Demokrati och statskick

Inledningsvis är det på sin plats att alldeles kort definiera vad begreppen *demokrati* och *statskick* innebär. Demokrati innebär i korthet att de offentliga institutionerna styrs av folkvalda och att all offentlig makt tillhör folket. Demokratibegreppet kan ses utifrån en *politisk synvinkel* och en *rättighetsdimension* (Karvonen, 2008, s. 17–19; Petterson, 2009). Denna uppsats är fokuserad på de politiska aspekterna av begreppet demokrati.

Charles-Louis de Secondat Montesquieu ansåg att ”all makt riskerar att urarta och att makt är det enda som kan hejda makt. Makten måste därför fördelas på olika funktioner och olika organ”. Därför erkänner de flesta västerländska demokratier *maktdelningstanken* och har valt att fördela makten på tre olika organ med respektive lagstiftande, verkställande och dömande uppgifter (Petterson, 2009, s. 75).

Subsidiaritetsprincipen, ett av Europeiska unionens rättesnören, det vill säga att beslut ska fattas så nära medborgarna som möjligt, kan ses som en förlängning av maktindelningstanken (EUR-Lex, 2015). Exklusiv kompetens säkerställs genom att beslut fattas på lägsta möjliga effektiva institutionella nivå.

En demokratisk stat förutsätter även någon form av allmän och lika *rösträtt* där de röstberättigade väljarna i allmänna val utser sina representanter i de beslutsfattande församlingarna. Valen ska vara hemliga, fria från våld, oegentligheter och fusk samt ha en ”faktisk effekt på den politiska maktutövningen” (Karvonen, 2008, s. 12; Norris, 2004). Enligt *mandatmodellen* och *ansvarsmodellen* är väljaren central och har med sin rösträtt möjlighet att visa sitt stöd för eller missnöje över den förda politiken, samt diktera nya riktlinjer för den framtida politiken (Bengtsson, 2008; Van der Eijk & Franklin, 2009).

Valsystem beaktas som grundläggande för demokratiska system. Gemensamt för alla typer av valsystem är syftet att ”producera ett resultat som på ett adekvat sätt ger uttryck åt folkviljan. Medborgarnas preferenser skall synas i valresultatet” (Karvonen, 2008, s. 82). De folkvalda församlingarna ska också avspegla befolkningens utformning och får inte heller systematiskt exkludera minoriteter (Norris, 2004).

Demokratiska stater skiljer sig dock från varandra. Staterna kan ofta ha olika typer av *statskick*. Ordet statskick är ett samlingsbegrepp för att sammanfatta och jämföra politiska institutioners utformning och normer. En kategorisering av ett lands statskick, därmed innefattande all offentlig makt, bygger på några grundläggande företeelser enligt Karvonen (2008, s. 12):

1. Den territoriella dimensionen: Är staten organiserad som en enhetsstat eller i form av en federation?
2. Den verkställande makten: Är regeringen beroende av den lagstiftande församlingens förtroende eller vilar den på en självständig folklig legitimitet?
3. Valsystem: Är valen proportionella eller majoritära?
4. Den lagstiftande makten: Är folkrepresentationen indelad i en eller två kammare?
5. Konstitutionalism: Finns det en aktiv och omfattande domstolskontroll av lagstiftning och regeringssamarbete?

Det är alltså punkt tre, valsystem som denna uppsats fokuserar på. Punkten kan kompletteras med slutsatser av Pippa Norris (2004, s. 39) som anser att man även bör göra uppdelning baserad på ”*constitutional structure*” det vill säga konstitutionell konstruktion. Med andra ord handlar valet av den verkställande makten om att välja en

president eller en typ av beslutsförsamling eller parlament, samt har parlamentet i fråga en eller två kammare?

2.2 Valsystem och valmetoder

Termerna *valmetod* och *valsätt* är synonyma med valsystem, men ett *valsystem* har en betydligt vidare dimension (Karvonen, 2008). Valmetod och valsätt som begrepp syftar enbart på ett tekniskt system för att fördela mandat mellan partier i allmänna val.

Av de många företeelser som formar ett demokratiskt statskick är utformning av valsystem kanske en av de mest grundläggande (Diamond & Plattner, 2006). Detta kan förankras inom bland annat teorin ”*institutionell rational choice*” där uppfattningen är att valet av valsystem påverkar och formar väljarnas och partiernas beteende i allmänna val (Norris, 2004, s. 7–8). Valet av valsystem kan därmed avgöra den politiska utformningen, förekomsten av olika politiska partier, stabiliteten i det politiska beslutsfattandet, representationen och valdeltagandet. Med tanke på att valsystem är ”ett av de allra främsta kriterierna för ett demokratiskt statskick kan det förefalla paradoxalt att världens demokratier uppvisar en så stor variation vad gäller valsystem som de gör” (Lundell, 2014, s. 2).

Vid varje försök att definiera, klassificera eller jämföra valsystem följer problematiken kring att välja mellan att dels vara för preciserad gällande valsystemens diversitet och komplexitet, vilket försvårar möjligheterna till en helhetsbild och jämförelser, till att dels vara för ytlig, vilket inte ger en korrekt bild av valsystemens eller valmetodernas olikheter (Norris, 2004, s. 46). Utifrån flera olika klassificeringssystem som jag har studerat valde jag att göra en grundläggande indelning av valsystemen i kategorierna *proportionella val*, *majoritära val* och *blandsystem*. Därtill finns det en rad subkategorier under dessa huvudkategorier som kommer att definieras senare i denna uppsats (Blais, 1988; Bormann & Golder, 2012; Colomer, 2011; Cox, 1997; Davidsson, 2007; Karvonen, 2008; Lundell, 2005; Norris, 2004).

I ett valsystem finns det även andra komponenter som utformar valsystemet. Några av dessa beståndsdelar är röst- eller valsedelstruktur, valkretsstorlek, rösttröskel, valkartell och kompensationsmandat. Rösttröskel, valkartell och kompensationsmandat förekommer enbart i några former av de proportionella valsystemen (Lundell, 2014, s. 2).

2.2.1 Proportionella valsystem

Det huvudsakliga syftet med olika former av *proportionella val* är att säkerställa ”en överenskommelse mellan den valda församlingens partisammansättning och fördelning av partisympatierna bland väljarna” (Karvonen, 2008, s. 82). Man betonar i de proportionella valen vikten av *representativitet* och *konsensusbyggande* (Norris, 2004, s. 51).

Centralt i proportionella valsystem är förekomsten av *flermansvalkretsar*. En valkrets är alltså ett geografiskt område vars röstberättigade invånare har rätt att utse representanter exempelvis till parlament, regionfullmäktige eller kommunfullmäktige. Det finns ett flertal grundläggande dimensioner att ta i beaktande gällande den konstitutionella konstruktionen då det kommer till valkretsar (Lundell, 2005, s. 26–27). Handlar det om enmans- eller flermansvalkretsar?

I proportionella val är det avgörande att valkretsarna består av minst två mandat. Majoritära val består huvudsakligen av enmansvalkretsar. Det lättaste sättet att avgöra och jämföra storleken på valkretsarna är att dividera antalet mandat i valkretsen med den totala befolkningen i valkretsen.

Den grundläggande slutsatsen brukar vara att ju fler mandat det finns att fördela, desto bättre kan de givna rösterna allokeras i motsvarande fördelning av mandat. Då det finns flera mandat per valkrets, som det gör i proportionella val, undviks en allt för kraftig utslagningsmekanism. Även mindre partier har då en chans att erövra mandat i det politiska beslutsfattandet i respektive valkrets. De politiska församlingarna i proportionella val kännetecknas därför av en mångfald av politiska partier och andra former av politiska grupperingar (Lundell, 2005, s. 47; Norris, 2004, s. 46–47; Karvonen, 2008, s. 87).

Slutna partilistor, halvöppna partilistor och öppna partilistor

I proportionella val är det avgörande hur röstsedelstrukturen utformas. Det finns i huvudsak tre kategorier: *slutna listval*, *halvöppna listval* och *öppna listval* (Karvonen, 2008, s. 87–88; Lundell, 2014; Norris, 2004, s. 50–51).

I *slutna listval* (eng. closed lists) röstar väljaren enbart på parti. Det totala antalet givna röster på ett partis kandidatlista avgör hur många mandat partiet får i respektive valkrets. Kandidaterna väljs in i den ordning partiet placerat dem på listan. Det här innebär att kandidater som är förhållandevis långt ner på ett partis kandidatlista har en mycket liten chans gentemot kandidater som är på så kallad *valbar plats*, d.v.s. högst upp på kandidatlistan. Väljaren har i allmänna val inga möjligheter att ändra på valordningen på kandidaterna i slutna listval.

Öppna listval och halvöppna listval är båda två typer av *preferenssystem*. Väljaren röstar i *öppna listval* (eng. open lists) i huvudsak på en enskild kandidat. Öppna listval innebär att personrösterna avgör i vilken ordning kandidaterna blir invalda från partiets lista. Väljaren avgör därmed helt och hållet vem som väljs in eller inte.

I en del länder tillämpas *halvöppna listval* eller *halvslutna listval* (eng. semi-open lists) i proportionella val. I halvöppna listval betyder ”rangordningen av kandidaterna som partiet gjort på förhand också spelar en roll” (Lundell, 2014, s. 7). Men i valet har väljaren också någon typ av möjlighet att rösta på en enskild kandidat på en partilista för att lyfta upp hen på en valbar plats. Det brukar t.ex. i Sverige gå under namnet *personrösta* eller *personkryssa*. Det är upp till den enskilda väljaren i halvöppna listval om man väljer att rösta enbart på parti eller använder sig av rätten att personrösta:

”Det finns vissa spärrar för att kunna bli invald på personröster. För att kunna bli invald på personröster i riksdagen måste en kandidat ha fått så många personröster som motsvarar minst 5 procent av partiets röster i valkretsen. Samma spärr gäller i landstings- och kommunfullmäktige. För kommunfullmäktige gäller dessutom att kandidaten måste ha fått minst 50 personröster, och för landstingsfullmäktige 100 personröster. För att kunna bli invald på personröster i Europaparlamentet är spärren 5 procent. Om flera kandidater har fått lika många röster drar man lott om vem som ska få mandatet” (Valmyndigheten, 2017).

Det finns för- och nackdelar med slutna listval, halvöppna listval och öppna listval. I slutna listval brukar kritiken gälla den enskilda väljarens begränsade möjligheter att avgöra rangordningen på vilka kandidater som väljs in. En del menar att det begränsar demokratin och fråntar valet en viktig personlig prägel. Men på samma gång kan det konstateras att i många allmänna val finns det väljare som låter bli att rösta därför att de

känner att de inte hittat en kandidat de kunde tänka sig att rösta på. Slutna listval förenklar den problematiken genom att valen man måste göra är färre och tydligare då man enbart röstar på politiska partier.

Halvöppna listval brukar kritiseras för att komplicera röstningen och en överväldigande majoritet av väljarna brukar i dessa val enbart rösta på parti och låta bli att personrösta. Det är därmed endast öppna listval som ger väljarna ett större inflytande över hela valprocessen och gör valet starkt kandidatfokuserat på partiernas bekostnad.

Preferenssystem brukar även vara relaterat till högre politisk legitimitet genom att väljaren har större inflytande över valresultatet och för att det ökar tillfredsställelsen med landets regering och det politiska förtroendet överlag. Genom att väljare röstar på enskilda kandidater är också den allmänna vetskapen om enskilda politiker större än i val med slutna listval. Därtill har väljaren i öppna listval möjligheter att rösta ut politiker man har varit missnöjda med eller tappat förtroende för. Den här möjligheten saknas helt och hållet i slutna listval.

Det finns avslutningsvis skäl att betona att listval i alla dess former sist och slutligen är olika typer av partival. En röst på en enskild kandidat är i slutändan också en röst på det parti personen är uppställd för.

STV - Single transferable vote

Single transferable vote, STV är en annan proportionell valmetod som tillsvidare saknar en god svensk översättning och benämns i svenskspråkig litteratur som STV. STV ger väljaren betydligt mera makt över fördelningen av mandaten jämfört med andra proportionella valmetoder (Karvonen, 2008; Janson, 2015, s. 151–154).

I STV är det nämligen möjligt att rangordna kandidater i preferensordning och välja kandidater från andra partier eller kandidater utan partibeteckning. Avsikten med denna valmetod är att rösten i första hand går till den som väljaren föredrar mest, men om denna kandidat blir utslagen kan rösten istället tillgodoräknas den som givits näst högst preferens, osv. Fördelningen av mandaten följer en kvotmetod. Valkretsarna är uppdelade i flermansvalkretsar med omkring fyra till fem mandat (Norris, 2004, s. 55).

STV är en valmetod som sätter rangordningen i väljarnas händer (Karvonen, 2008, s. 88–89). Väljaren har möjlighet att lägga sin röst på den kandidat man föredrar mest, utan risk att rösten går till en kandidat på partiets kandidatlista som man inte föredrar. Väljaren kan på sätt och vis bygga upp en helt egen kandidatlista utifrån egna värderingar och preferenser. Nackdelen är att valmetoden är komplicerad och kräver att väljarna är insatta i de olika kandidaternas värderingar och ställningstaganden.

Om alltför många därtill endast sätter ett namn på röstsedeln så fungerar inte valmetoden optimalt. En annan nackdel är att det urholkar partiväsendet och kontinuiteten i politiken.

2.2.2 Majoritära valsystem

Det huvudsakliga syftet med olika former av majoritära val är att få fram en naturlig eller konstgjord majoritet och därmed få en klar valsegrare som kan överta regeringsansvaret och stå ansvarig för den förda politiken under mandatperioden (Norris, 2004, s. 4; Karvonen, 2008, s. 82–83).

Man betonar i denna valmetod vikten av *effektivt ansvarsutkrävande*. Majoritära valsystem är förekommande i flera länder runt om i världen, men förknippas starkast med de anglosaxiska länderna såsom USA och Storbritannien (Karvonen, 2008, ss. 82–83).

Centralt i majoritetsval är förekomsten av *enmansvalkretsar*. Enmansvalkretsar leder till att kampen blir hård mellan kandidaterna och partierna om det enda mandatet i valkretsen. Detta leder oss till den berömda slutsatsen av Maurice Duverger som innebär att ”simple-majority single ballot system favors the two party system” medan “both the simple-majority system with second ballot and proportional representation favor multi-partyism” (Maurice Duverger citerad i Norris, 2004, s. 44).

Den hårda utslagningsmekanismen leder därför ofta till ett tvåpartisystem i många av de majoritära valsystemen. Små partier eller politiska minoriteter missgynnas av valsystemet då inval förutsätter ett mycket starkt väljarstöd. Den kandidat som har mest röster får alltså representera hela valkretsen. Det parti som vinner flertalet av mandaten i nationen får ensam regera i den lagstiftande församlingen. Med valmetoden åstadkommer man i regel effektiva majoritetsregeringar ofta enbart bestående av ett

parti och undviker därmed behovet av koalitionsregeringar (Karvonen, 2008, s. 84–85; Norris, 2004, s. 42–46).

Den vanligaste formen av majoritetsval kräver inte ens som namnet antyder en absolut majoritet. I de flesta länder använder man begreppet majoritetsval felaktigt och egentligen tillämpar man en form av *enkel majoritetsval* eller *pluralitetsval* där det enda kravet är att man som kandidat eller parti ska ha flera röster än konkurrenterna för att erövra mandatet. I den internationella litteraturen är *first past the post - FPTP* mera förekommande än begreppet pluralitetsval för valmetoden i fråga. Övriga beteckningar för enkel majoritetsval som förekommer i litteraturen är exempelvis *single-member district plurality - SMDP* (Bormann & Golder, 2012, s. 361; Janson, 2015, s. 215).

En av de största brister med enkelt majoritetsval är att det inte förutsätts att någon av kandidaterna får över 50 procent av rösterna, vilket innebär att personer som blir invalda kan göra det med ett stöd på mindre än hälften t.ex. 35 procent. Men det betyder ju inte att kandidaten i sig skulle ha majoritetens stöd, tvärtom kan de resterande 65 procent av de angivna rösterna vara givna till två kandidater som till åsikter och ideologi liknar varandra i det stora hela. Skulle en av dessa två personer låtit bli att ställa upp skulle personen med 35 procent teoretiskt inte kanske blivit vald. Detta kan i sin tur även leda till scenarier där ett parti får majoritet i parlamentet och får bilda regering även om partiet inte fått en majoritet av de givna rösterna i valet. Detta är möjligt genom att man vunnit en majoritet av själva mandaten i enmansvalkretsarna.

En annan valmetod som förekommer är *majoritetsval med absolut majoritet* (eng. Two-Round System). Denna valmetod förutsätter en andra valomgång ifall ingen av kandidaterna fått över hälften av de givna rösterna. De två starkaste kandidaterna i första valomgången ställs mot varandra i den andra valomgången. På detta sätt garanteras en klar vinnare med absolut majoritet. Valmetoden ger också möjlighet för väljaren att i första omgången rösta enligt egna preferenser och i andra valomgången rösta på den kandidat som bäst överensstämmer med ens värderingar ifall ens första kandidat inte klarade att ta sig till andra omgång. (Norris, 2004, s. 48–19). Denna valmetod är dock mest förekommande i presidentval, men tillämpas även i parlamentsval i ett fåtal länder så som Frankrike och Mongoliet (Bormann & Golder, 2012, s. 363–365; Davidsson, 2007, s. 15–16).

Majoritetsval med kumulation (eng. cumulative vote) är en annan valmetod i den majoritära familjen. I denna metod får väljaren lika många röster att fördela som det finns kandidater. Väljaren får avgöra hur hen fördelar sina röster. Kandidaterna med högsta röstetalen blir invalda.

Valmetoden *begränsad blockröstning* (eng. limited vote) liknar föregående metod på många sätt, men där har väljaren färre röster än antalet kandidater. I samma kategori hittas även *blockröstning* (eng. block vote). I denna valmetod får väljaren lika många röster som det finns mandat i valkretsen och man väljer fritt hur man fördelar sina röster (Janson, 2015, s. 224–226; Norris, 2004, s. 49–50)

Sedan finns *alternativröstning* (eng. alternative vote) som valmetoden med val i två omgångar med skillnaden att avgörandet sker vid ett valtillfälle. Väljaren förväntas rangordna samtliga kandidater i en enda enmansvalkrets. Väljaren placerar sin favoritkandidat högst upp, nästhögst den som hen finner nästbäst osv. Vid rösträkningen kontrolleras ifall någon kandidat fått över hälften av rösterna. Ifall så är fallet är kandidaten vald. Om så inte är fallet elimineras den kandidat som fått minst antal röster i första rösträkningen. Den andra preferensen från den eliminerade kandidatens röstsedlar fördelas sedan vidare på de resterande kandidaterna. Denna process pågår tills en kandidat fått över hälften av de angivna rösterna.

Den enskilda väljaren har med denna alternativröstning möjlighet att rösta på den man helst vill se, men också på de kandidater man kan tänka sig. Valresultatet borde enligt teorin då tydligt avspegla väljarnas åsikter, men också garantera ett tydligt ansvarskrävande och stabilitet i beslutsfattandet. Nackdelen med valmetoden är att den är rätt komplicerad. Risken är att alla väljare inte förstår eller är insatta i att rangordna samtliga förekommande kandidater. Detta kan snedvrída valresultatet till de mera insatta och utbildade väljarnas fördel. Valmetoden används i exempelvis i valet av det australiensiska representanthuset (Davidsson, 2007, s. 15–16; Karvonen, 2008, s. 86–87).

Enkel ickeöverförbar röst (eng. SNTV - single non-transferable vote) är en typ av semi-proportionell valmetod med majoritära drag (Janson, 2015, s. 223; Norris, 2004, s. 48). Väljarna har en röst att fördela i små flermansvalkretsar. Kandidaterna med de högsta personliga röstetalen erövrar mandat. Kandidaterna konkurrerar således inte bara med politiska motståndare, utan även med kandidater från samma parti i betydligt större

utsträckning jämfört med andra metoder. Rösterna är som namnet antyder inte möjlig att räkna till godo till ett jämförelsetal av något slag. Partier måste således välja noggrant hur många kandidater man ställer upp för att inte splittra rösterna och gå mista om mandat. Valmetoden är mycket sällsynt nu för tiden men användes förr i många av de allmänna valen i Japan.

En annan svårighet med majoritets- och pluralitetsval i allmänheten är dragning av valkretsar. Ofta kan problem som ”*malapportionment*” och ”*gerrymandering*” uppstå (Norris, 2004, s. 42–46). Dessa begrepp saknar för övrigt några vedertagna svenska begrepp.

Med *malapportionment* avses situationer där valkretsarna är till befolkning olika i storlek men mandaten är desamma eller fördelningen av mandaten per valkrets inte avspeglar befolkningsmängden på ett rättvist sätt. Det här leder en oskälig fördelning genom att det förutsätts betydligt fler röster att klara ett inval som kandidat i en större valkrets jämfört med en mindre valkrets. Därtill uppstår situationer i parlamentet där varje enskild ledamot har lika stor makt, men där en del kan representera ett stort antal väljare och en annan ett mindre antal.

Gerrymandering i sin tur innebär att valdistrikt dras och formas på ett sådant sätt att det gynnar ett visst parti eller grupp. Vanligtvis tänker man sig kanske att valdistrikt utformas utifrån naturliga landområden, men i många länder är det fullt möjligt för beslutsfattare att forma sina egna valdistrikt och kan därför forma dem för att gynna egna partiet och missgynna konkurrenterna.

2.2.3 Blandsystem

Det förekommer också former av *blandsystem* i många allmänna val. Då man talar om blandsystem handlar det ofta om att försöka kombinera de fördelar som finns med proportionella och majoritära valsystem. ”Gemensamt för dessa system är hur som helst att en del av representanterna väljs genom majoritetsval i enmansvalkretsar medan resten väljs genom proportionella listval. Skillnaden har att göra med huruvida dessa två val är kopplade till varandra eller helt fristående” (Karvonen, 2008, s. 89). I den internationella litteraturen brukar man tala om ”*combined-dependent systems*” och ”*combined-independent systems*” (Norris, 2004, s. 56–59).

I de tyska parlamentsvalen tillämpar man ett blandsystem av typ *combined-dependent systems* där valmetoden är mera proportionell till sin utformning och valen är kopplade till varandra. Hälften av det tyska parlamentet väljs i flermansvalkretsar enligt proportionell valmetod och slutna listval. Den andra hälften väljs genom pluralitetsval. Den tyska väljaren har alltså två röster att fördela på valdagen. Röstspärren för partier är fem procent. Det betyder också att ett parti måste samla en motsvarande röstandel i bägge valen för att få representation. Ett scenario där partiet får 10 procent i listvalet, men inte ett enda i pluralitetsvalet leder alltså inte till några mandat alls.

I länder som Ukraina tillämpar man ett blandsystem av typ *combined-independent systems* där det ”inte föreligger någon koppling mellan det majoritära och proportionella inslaget” (Karvonen, 2008, s. 89). Hälften av parlamentets ledamöter väljs enligt enkelmajoritetsval och andra hälften enligt proportionella val med en rösttröskel på fyra procent. Det är alltså exempelvis möjligt i Ukraina för ett parti att knipa åt sig ett mandat enligt proportionella valmetoden, men sakna kandidater som hade tillräckligt med röster att erövra ett mandat i enmansvalkretsarna enligt enkelmajoritet.

2.2.4 Summering av valsystem och valmetoder

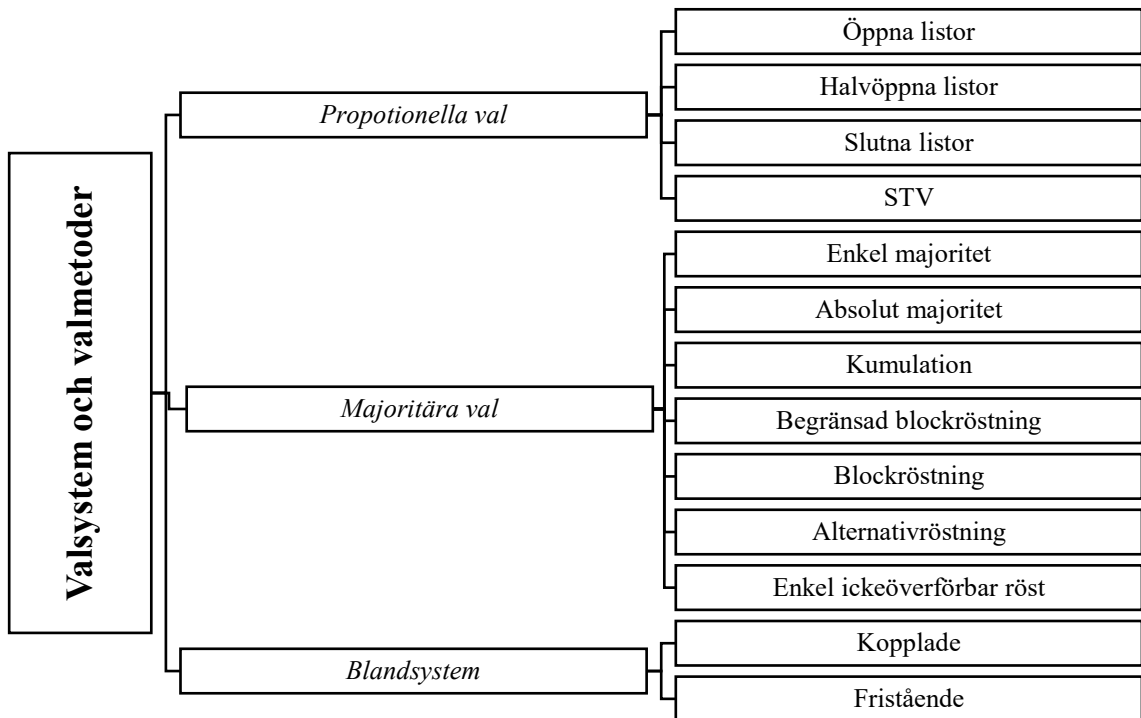
Det finns inte något idealiskt valsystem, det är ett påstående som de flesta statsvetare är överens om. Olika typer av valsystem har olika typer av fördelar och nackdelar. Detta gäller inte bara valet mellan majoritära val, proportionella val eller blandsystem utan även de val som görs på de andra beståndsdelarna som ingår i ett valsystem. ”Det lämpligaste valsystemet för ett land beror mycket på hur landet ser ut i form av kulturella och politiska skiljelinjer. Ett system som fungerar bra i ett land kan fungera sämre i ett annat land” (Lundell, 2014, s. 6)

Undersökningar har visat att bland världens länder har användningen av majoritets- och pluralitetsval minskat till fördel för olika typer av blandsystem. På 1950-talet hade 42 procent av världens länder majoritära val och 8 procent använde olika typer av blandsystem. Idag använder endast 33 procent av världens länder renodlade majoritets- och pluralitetsval, medan hela 18 procent tillämpar någon form av blandsystem (Bormann & Golder, 2012, s. 363–365). Då det kommer till blandsystem är 45 procent *Combined-dependent systems* och 55 procent *Combined-independent systems*.

Proportionella val återstår som den mest populära. 50 procent av världens demokratier använde någon typ av proportionell valmetod på 50-talet och idag ligger siffran på 49 procent. Preferenssystem eller slutna listor i proportionella val är ungefär lika förekommande på nationell nivå i världen. Bland länder med preferensröstning är öppna listor mera förekommande än halvöppna listor. STV-valmetoden förekommer i betydligt färre länder. De länder som tillämpar STV är Irland och Malta (Karvonen, 2008, s. 88; Lundell, 2014, s. 9; Norris, 2004, s. 55).

Avslutningsvis kan valsystemens och valmetodernas olika kategorier och subkategorier tydliggöras med egenkonstruerad figur på följande sida som bygger på de figurer som Bormann och Golder (2012, s. 362) och Blais (1988, s. 101) har konstruerat.

Figur 2. Valsystem och valmetoder

2.3 Valdeltagande

Valdeltagande är en fråga som ständigt är aktuell i samhällsdebatten. Att rösta i allmänna val ses som grundläggande för politiskt deltagande. Enligt valdemokratiska idealmodellen är det mycket viktigt att alla väljare utnyttjar sin rösträtt. Valdeltagande är således på många sätt en mätare på hur väl demokratin mår i ett land (Bengtsson, 2008, s. 51–54; Örhvall, 2006, s 61–78).

Enligt *den deltagandedemokratiska skolan* innebär ett lågt valdeltagande ett underkännande av det demokratiska systemet. Enligt den teorin ses det som centralt att enskilda individer har en viktig roll i utformningen av samhället. Man ser allmänna val och val av politiska företrädare som ett av många sätt att ge medborgarna inflytande. (Bengtsson, 2008; Petterson, 2009, s. 241–245).

Däremot anser *den konkurrensdemokratiska skolan* inte att ett lågt valdeltagande är så katastrofalt. Konkurrensdemokrater ser demokrati inte som ett sätt att återspegla folkviljan i beslut utan är en konkurrens mellan partier som presenterar alternativa program för väljarna.

Ett lågt valdeltagande behöver därför inte nödvändigtvis innebära att väljarna inte skulle ha förtroende för det rådande demokratiska systemet. Tvärtom kan den passiva inställningen böttna i att det mesta upplevs fungera och man ser inget behov av att staka ut någon större kursändring i politiken.

Statistik och valresultatsforskning har pekat på att utvecklingen går i en sådan riktning där allt fler väljer att inte utnyttja sin rösträtt. Valdeltagandet har sedan 1960-talet generellt sjunkit i de flesta demokratiska länder och verkar fortsätta att göra det. Det genomsnittliga valdeltagandet var 85 procent år 1960 och nere på 75 procent på 2000-talet (Bengtsson, 2008, s. 85).

Det finns flera olika typer av faktorer som påverkar valdeltagande. Sociala och kulturella faktorer är betydande faktorer som ofta kan förklara en del bakom orsakerna till ett högt eller lågt valdeltagande. Det kan handla om det finns en kultur att rösta i sin omgivning eller om man tillhör en viss typ av klass som tenderar ha en högre benägenhet att rösta. Även om dessa aspekter är intressanta och relevanta, så har jag i denna studie valt att fokusera på att definiera och förklara de institutionella faktorerna.

2.3.1 Institutionella förklaringar till valdeltagande

Enligt teorin *rational choice-institutionalism* kan ett lands utformning av samhällsinstitutioner påverka valdeltagande och valets utfall (Norris, 2004). Teorin understryker att institutioner, regler och regleringar inte kan ses som neutrala, utan att deras utformning leder till att vissa aktörer kommer att gynnas, medan andra aktörer missgynnas eller utesluts. *Rational choice-institutionalism* utgår från att regler antagna i politiska system kommer att ha kapaciteten att påverka valresultatet. De politiska aktörerna förväntas sträva efter att på ett rationellt sätt röstmaximera och kommer därför anpassa sig utifrån de regler som gäller och använda institutioner för att gynna sig själva. Institutioners utformning påverkar således också den enskilda väljaren genom att höja eller minska incitamenten för att engagera sig i valet.

Att den institutionella utformningen påverkar de politiska aktörerna och valresultatet i sin helhet bygger också på några andra grundläggande antaganden gällande valsystemets utformning enligt Norris:

3. In particular, based on the formal rules, we hypothesize that:

3.1. According to the electoral threshold, parties decide whether to follow bridging or bonding strategies.

3.2. According to the ballot structure, politicians calculate whether to offer particularistic or programmatic benefits.

3.3. According to the ballot structure, parties choose whether to select socially homogeneous or socially diverse legislative candidates.

4. Citizens respond to the alternative electoral strategies adopted by political actors; they also respond directly to electoral rules affecting their role as citizens, with observable consequences evident in mass behavior.

5. "Electoral engineering" – changing the formal electoral rules – has the capacity to generate major consequences by altering the strategic behavior of politicians, parties, and citizens. (Norris, 2004, s. 8).

Utformningen av valsystem antas alltså enligt *rational choice-institutionalism* influera valdeltagandet. Det är ofta antaget att proportionella val leder till högre valdeltagande jämfört med majoritära val och det går även att bevisas empiriskt (Norris, 2004, s. 156).

Proportionella val brukar generellt leda till 10 procent högre valdeltagande jämfört med majoritets- och pluralitetsval. En av orsakerna till detta kan bero på *förspillda röster* (eng. wasted votes). Det innebär att mindre politiska grupperingar kan i olika majoritets- och pluralitetsval känna att deras röst inte kommer att spela någon roll då deras kandidat tillhör ett mindre parti som inte förväntas få tillräckligt med röster för att ha några teoretiska chanser att klara ett inval.

En väljare kan i en sådan position välja mellan tre scenarier; 1. Rösta enligt övertygelse och vara beredd på att rösten kommer bli bortkastad. 2. Rösta på en annan kandidat från en annan gruppering med åsikter som står en nära och upplevs ha rejäla chanser att klara inval. Detta vägval kan i sin tur få många väljare att misstro den demokratiska processen genom att man upplever att ens röst inte spelar roll eller man försätts in i ett sådant läge att man ska rösta på en kandidat man inte riktigt sympatiserar med. Många väljare väljer kanske därför i majoritets- och pluralitetsval att välja det sista alternativet; 3. Man låter bli att rösta.

En annan aspekt som påverkar valdeltagande är storleken på valkretsen. Studier visar på ett samband mellan befolkningsstorleken i valkretsen med hur väl demokratin fungerar. Själva orsaken är något oklar. En del menar att ifall antalet mandat är få i en befolkningstät valkrets leder det till en situation där det blir allt svårare för de invalda politikerna att hålla kontakten med sina väljare. Finns det fler mandat att fördela per invånare så underlättas situationen (Norris, 2004, s. 156).

Här kan man också lyfta fram röstsedelstrukturens förmåga att ha effekter på valresultatet. Då det kommer till t.ex. proportionella val har studier visat att halvöppna listor tenderar leda till ett något högre valdeltagande än slutna listor och öppna listor. Det anses ha ett samband med att möjligheten att då både rösta på parti eller kandidat existerar. Men på samma gång ska det konstateras att skillnaden är rätt liten (Lundell, 2014, s. 10–11).

Mängden allmänna val tenderar också påverka valdeltagandet. Om det i ett land finns flera olika typer av val brukar det val som anses spela störst roll få ett högre valdeltagande jämfört med andra val. Att ha flera olika valdagar leder också till en valtrötthet bland väljarna och en känsla av vad Anthony King beskriver som en ”*never-ending election campaign*” (Norris, 2004, s. 164–165), vilket också är påfrestande för kandidater och partier i längden.

Studier visar också att valet av valdag och att sammanslå olika val till samma valdag påverkar valresultatet. Man kan konkretisera det hela på följande sätt. Ifall exempelvis valdeltagandet i ett presidentval ligger på kring 85 procent och brukar valdeltagandet i parlamentsvalet vara något lägre t.ex. 74 procent. Men ifall presidentvalet och parlamentsvalet skulle äga rum på samma valdag skulle valdeltagandet i respektive val blir något på 83 procent (Norris, 2004, s. 164–165). Sammanslagning av val och

valdagar kommer således att gynna det val som hade ett lägre valdeltagande och missgynna i en betydligt mindre omfattning det val som hade ett högre valdeltagande ursprungligen.

Mängden av politiska partier spelar också roll då det kommer till valdeltagandet. I stora drag påverkas förstås antalet partier av *Duvergers lag* där pluralitetsval tenderar leda till mångpartisystem, medan majoritära val tenderar leda till enbart två dominerande partier (Farrell, 2001, s. 162). Sedan är forskningen otydlig vad gäller fördelen med många politiska partier. En del hävdar att ett mångpartisystem ger väljaren fler alternativ och därmed borde väljaren lättare då kunna hitta ett parti som man identifierar sig med. Andra menar dock att fler partier leder sannolikt till en mera brokig koalitionsregering, vilket minskar väljarens förmåga att med valedeln tydligt välja regering. Empirisk forskning visar dock på att bägge scenarierna är att undvika (Norris, 2004, s. 165–166). Alltför många partier eller alltför få partier leder till ett lägre valdeltagande.

I länder där det är obligatoriskt att rösta brukar valdeltagandet generellt vara högre. Effekten av obligatorisk röstning har givetvis också sitt samband med vad straffen är av att inte rösta. Empiriska studier visar att valdeltagandet är generellt kring 7,7 procent högre i länder med obligatorisk röstning jämfört med länder utan obligatorisk röstning. Det här gäller visserligen i många fall enbart äldre och etablerade demokratier. Det finns inte ett lika starkt samband mellan högt valdeltagande och obligatorisk röstning i nya eller svaga demokratier. En orsak till detta kan vara att den obligatoriska röstningen inte upplevs politiskt legitimerad (Norris, 2004, s. 168).

Antalet röstningslokaler och var de är placerade påverkar om man röstar eller inte. För många väljare är det också väsentligt att valdagar äger rum på helgdagar eller att man kan rösta efter kontorstid. Grupper som äldre och handikappade är beroende av olika former av specialarrangemang så som röstning på äldreboende och sjukhus. Regler kring utlandsröstning påverkar också möjligheterna för medborgare som bor i andra länder att rösta (Norris, 2004, s. 171). I många länder, varav USA är kanske ett av de mest kända, är det också vanligt med obligatorisk förhandsregistrering. Många statsvetare är överens om att olika typer av förhandsregistreringar försämrar valdeltagandet. Många av dem menar att ifall kravet på förhandsregistreringar i USA skulle upphöra så skulle det teoretiskt leda till ett ökat valdeltagande på omkring 5–9 procent (Norris, 2004, s. 172).

2.4 Social representativitet

I samhällsdebatten nämns ofta underrepresentationen av vissa befolkningsgrupper i det politiska beslutsfattandet. Det man då avser är *den sociala representativiteten* som handlar om att den folkvalda församlingen ska ”avspegla valmanskåren i socialt avseende”.

Detta ska inte förväxlas med begreppet *åsiktsmässig representativitet* som handlar om ”hur väl de folkvaldas politiska uppfattningar avspeglar väljarnas åsikter” (Wohlgemuth, 2006, s. 136–167). Denna studie är enbart fokuserad på den sociala representativiten kring politisk representation.

I debatten gällande social representativitet är särskilt frågor gällande kön och ålder ständigt närvarande och aktuella. Finns det exempelvis tillräckligt med invalda kvinnor och en jämn åldersfördelning bland de förtroendevalda? Enligt många är det viktigt att nå denna mångfald av förtroendevalda för att dels säkerställa det beslutsfattande organets legitimitet och möjliggöra att frågor som engagerar vissa typer av grupper lyfts fram på den politiska dagordningen genom att det finns förtroendevalda som är från dessa grupper (Norris, 2004; Phillips, 2000).

Enligt Anne Phillips (2000) handlar det om något som hon valt att kalla *närvarons politik* vilket är en teori som menar att enskilda parlamentsledamöter i sitt dagliga arbete att ”utforma beslutsdagordningen och på att formulera förslag och lösningar” ofrånkomligen påverkas av deras sociala bakgrund. En del har dock tagit de höjda rösterna för att förbättra den sociala representationen med en mera ifrågasättande inställning.

Vi anser vanligtvis inte att sinnessjukas intressen bäst representeras av folk som är galna och medan vi mycket väl kan tänka oss beklaga att det inte finns tillräckligt många representativa medlemmar av arbetarklassen bland de parlamentariska representanterna, skulle vi inte vilja beklaga att den stora klassen av enfaldiga eller brottsliga människor har för få representanter i parlamentet, snarare raka motsatsen (Phillips, 2000, s. 53).

Andra menar att ett mera jämställt parlament i sig inte kan legitimera parlamentet eller den förda politiken i något större utsträckning. Istället ska man, enligt Charles Taylor med flera, se kraven på ökade åtgärder för minskad underrepresentation som önskan om erkännande eller som han själv uttrycker det ”*the politics of recognition*” (Phillips, 2000, s. 53–55). Den moderna tidens samhälle har gjort identiteten mera oidentifierbar och stärkt behovet av att erkännas som individ och grupp. ”Det erforderliga erkännandet

har uppfattats som en inkludering i mer offentlig närvaro i det politiska livet: en offentlig bekräftelse på lika värde”. Det har på detta sätt setts som viktigt att den politiska representationen speglar samhället i stora drag för att därmed säkerställa att alla grupper känner att de är en del av den politiska gemenskapen.

2.4.1 Åldersrepresentation

Att yngre människor är en väljargrupp som röstar i lägre utsträckning än andra grupper är ett välkänt faktum. Men därtill behöver man ta i beaktande att yngre människor är som grupp underrepresenterade då det kommer till förtroendevalda i det politiska beslutsfattandet (Wohlgemuth, 2006, s. 136–167). Det finns ett uppenbart samband med att yngre väljare röstar i mindre utsträckning och med att det finns färre politiker i yngre ålder.

Valdemokratins uppfattning om den *goda representanten* kan även inverka på den sociala representationen av yngre människor. Den goda representanten innebär att en politisk representant ska gå ”att avsätta i regelbundna och återkommande allmänna val och de skall stå för olika saker så att de erbjuder alternativ för väljaren”. Men därtill finns ett tredje krav, nämligen det att den goda kandidaten ska vara överlägsen gentemot andra. Med överlägsen avses att kandidaten ska besitta sådana önskvärda egenskaper som särskiljer kandidaten från andra. Yngre människor har en utmaning gentemot äldre som genom sin högre ålder besitter erfarenhet och kunnande som en ung kan ha svårt att motsvara. Väljare tenderar därför kanske att föredra äldre kandidater (Wohlgemuth, 2006, s. 136–167).

Undersökningar har även visat att ”äldre och medelåldersledamöter är mer åsiktsrepresentativa än yngre ledamöter”. Med andra ord kan både äldre och yngre väljare tänka sig att rösta på en äldre kandidat, medan en yngre kandidat generellt brukar driva ungdomsfrågor, vilket föranleder till en smalare åsiktsrepresentativitet och därmed en begränsad väljarbas (Wohlgemuth, 2006, s. 136–167).

2.4.2 Kvinnorepresentation

Att kvinnor är underrepresenterade i beslutsfattande organ är väl dokumenterat och erkänt. Även Förenta Nationerna (FN) har sett behov av att agera och komma med riktlinjer.

I rapporten *UN Beijing Platform for Action* antagen redan år 1995 poängteras bland annat att "*Women's empowerment and their full participation on the basis of equality in all spheres of society, including participation in the decision-making process and access to power, are fundamental for the achievement of equality, development and peace.*" (Norris, 2004, s. 179–180).

Det har trots detta kunnat kartläggas att av alla förtroendevalda i världens parlament är bara 15 procent kvinnor. Andelen kvinnor varierar och bland annat de nordiska länderna kännetecknas av en klart högre andel kvinnor och t.ex. Sverige kan stoltsera med 39 procent.

Forskning pekar på att det finns många förklaringar till den låga andelen kvinnliga förtroendevalda. Enligt Norris finns det två grundläggande faktorer som påverkar kvinnors representation: "*cultural modernization*" och "*electoral laws*" (Norris, 2004, s. 179–209).

Kulturella faktorer och värderingar i samhället avgör kvinnors möjlighet till representation. I ett samhälle där typiska genusroller är tydliga och icke flexibla kan det vara svårt för kvinnor att spränga glastaket. I samhällen där jämställdheten blivit mainstream och olika könsroller ifrågasätts finns det större korrelation mellan institutionella åtaganden och den politiska verkligheten gällande önskemål om ökad jämställdhet t.ex. högre kvinnlig representation i riksdagen (Norris, 2004, s. 184–185).

Enligt *rational choice-institutionalism* påverkar valsystemens utformning incitamenten för att uppnå en jämställdhet. I syfte att röst-maximera brukar partier i politiska system eftersträva att ha en så bred och lång kandidatlista som möjligt. Genom att kvinnor som väljargrupp är en stor gruppering brukar det vara eftersträvansvärt att också ha kvinnliga kandidater uppställda i allmänna val. Men enligt teorin är det också förekommande att manliga politiker utifrån sin egen sinnesbild och närmaste krets väljer att utöka kandidatlistan i huvudsak med manliga kandidater. Detta genom att man rationellt antar att det är säkrare att gå en beprövad metod, d.v.s. starka manliga kandidater än att ta

riskerna att ställa upp en mera jämställd lista som antingen kan hjälpa eller stjälpa. Denna problematik gör sig kanske bäst synlig i majoritetsval i enmansvalkretsar där valet står mellan att nominera en man eller en kvinna.

Valsystem påverkar således förutsättningarna för antalet kvinnor som är uppställda och slutligen blir invalda. Studier visar att det är större sannolikhet att bli invald som kvinna i ett proportionellt valsystem jämfört med majoritära val. Det har främst sitt samband med att man i proportionella system tillämpar flermansvalkretsar, vilket ökar chanserna att något av mandatet tillfaller en kvinnlig kandidat. Det är också i partiernas intresse att nominera tillräckligt många kvinnor på kandidatlistan speciellt i proportionella val. Partier missgynnas inte av att ställa upp så många kandidater som möjligt och genom att kvinnor i sig är en stor väljargrupp är det rationellt för partier att ha så många kvinnliga kandidater som möjligt.

Då det kommer till röstedelstrukturen i proportionella val är det former av slutna eller halvöppna listor som bäst garanterar en jämn könsfördelning både då det gäller kandidatlistan i sig och antalet invalda kvinnor och män. Orsaken är att man i öppna listval inte kan förutspå hur enskilda väljare kommer att rösta. Men i slutna listval är det möjligt för partier att vidta sådana strategier att de placerar kvinnor på så kallade valbara platser i valet (Lundell, 2014, s. 15–16).

Genom historien har det vidtagits en mängd olika åtgärder för att råda bot på underrepresentationen av kvinnor (Norris, 2004; Phillips, 2000). Ett sätt att bekämpa underrepresentationen har varit genom ”*rhetorical strategies*”, vilket innebär att man har genom internationella åtaganden strävat efter att öka andelen invalda kvinnor och kvinnor i höga positioner. Problemet med det här tillvägagångssättet är att allt som inte är institutionaliserat kan omvärderas eller upphöra efter tid. Dessutom kan de kvinnor som väljs in eller placeras på topposter känna sig vara inkvoterade enbart på basis av kön och därtill utsättas för kritik av just detta skäl.

”*Equal opportunity policies*” är en annan metod som har som avsikt att ge alla samma chanser att engagera sig politiskt. Metoderna kan vara könsneutrala i sin utformning och vara riktade till både kvinnor och män. Det kan handla om att erbjuda fortbildning för kandidater och förtroendevalda. Eller att erbjuda olika former av dagvård eller annat stöd för förtroendevalda med familj. Även om metoderna är riktade till både kvinnor

och män är det kanske främst kvinnor som målgrupp som kommer vinna på åtgärderna och förhoppningsvis i större utsträckning kunna engagera sig politiskt.

”Positive action policies” är åtgärder som är specifikt riktade för att öka den kvinnliga representationen. Ett sätt kan vara genom kvoterade platser av landets parlament. En del hävdar att det är ett bra sätt att garantera ett minimum antal av kvinnor invalda. Andra menar dock att kvotering är i slutändan ett sätt att kväsa missnöjet på bristen av kvinnlig representation och med åtgärden åsidosätta kvinnliga politiker. Det att kvinnor är representerade betyder inte automatiskt att de innehar makt.

Ett annat sätt kan vara olika typer av minimumkrav gällande kandidatorlistornas utformning enligt *”equal opportunity policies”*. Det kan handla om t.ex. att det förutsätts att minst 40 procent av alla kandidater är antingen kvinnor eller män. Kvoteringen kan antingen vara lagstadgad eller fastslås av de enskilda partierna. Effekterna av sådana här åtgärder varierar beroende på en rad olika variabler. För det första är det som tidigare nämnts viktigt i slutna listval att kvinnliga kandidater placeras på valbara platserna. I andra valmetoder är det viktigt att kvinnor får en synlig plattform och att kvinnor inte bara placerats på kandidatlistan för att vara ett skyltfönster för jämställdhet.

Partiernas intresse att eftersträva en jämställd kandidatlista påverkas också av olika lagars eller rekommendationers omfattning och följer av att bryta mot dem. Ifall exempelvis minimum kravet på kvinnliga kandidater är väldigt lågt är det inte säkert att det har den effekt man önskar. Om straffet för att bryta mot en rekommendation eller lag är väldigt lågt är också riskerna större att partierna låter bli att eftersträva en jämställd kandidatlista.

2.5 Regioner och regionala nivåer

I statsminister Sipiläs regeringsförslag till vård- och landskapsreform har begreppet *regioner* varit synnerligen aktuellt. I Finland har man tittat västerut på grannlandet Sverige där regioner sköter om största delen av vården (Heinelt & Bertrana, 2012, s. 243–268). I Finland har däremot största delen av ansvaret för den offentliga serviceproduktionen vilat på kommunerna och på statliga institutioner. Landskapsförbunden har enbart haft en intressebevakande roll. Frågan som väcks är vad som kan räknas vara en region.

Man kan inleda med att titta på hur uppslagsverk som Nationalencyklopedin definierar begreppet region (2017):

Region' (lat. re'gio 'läge', 'trakt', 'landskap', eg. 'riktning', av re'go 'rikta', 'styra', 'leda'), term som i sin allmänna betydelse avser ett geografiskt område. I administrativa sammanhang betecknar region vanligen en nivå mellan centralmakten och lokalsamhället, men den kan även avse ett transnationellt område (t.ex. Baskien, som har rötter både i Spanien och Frankrike).

Region är alltså en mellannivå inom förvaltningen som existerar både i federala stater och i enhetsstater. De flesta europeiska länder har olika typer av mellannivåer, men stora skillnader finns i hur stor roll som regionerna har. Det finns egentligen inte någon generellt accepterad definition av region som kunde möjliggöra för en homogen jämförelse mellan länders regionala nivåer. Uppgifter, autonomi, storlek och antalet regionala nivåer i respektive land gör varje region unik.

Detta har varit en problematik som Hooghe, Marks och Schakel (2010, s. 1–4) har intresserat sig för. Forskarna har uppmärksammat problemen som uppstått då man velat klarlägga olika regionala nivåers framgångar, och utvecklingar som centralisering eller decentralisering.

Hooghe m.fl. (2010, s. 4–5) har även gjort ett försök att definiera begreppet region, vilket här nedan får komplettera den definition som Nationalencyklopedin kunde bidra med:

- A region refers to a given territory having a single, continuous and non-intersecting boundary.
- Subnational regions are intermediate between local and national governments
- A regional government is a set of legislative and executive institutions responsible for authoritative decision making

Ett land kan även ha en eller flera regionala nivåer. Ett sätt att särskilja de olika regionala nivåerna är att använda sig av NUTS-klassificeringen (Nomenclature of territorial units for statistics) som ”är ett hierarkiskt system för rangordna de ekonomiska regionerna i EU i syfte för att sammanställa, utveckla och harmonisera Europeisk statistik” och bedriva EU:s regionpolitik (Eurostat, 2017):

- NUTS 1: Stora regioner/landsdelar
- NUTS 2: Mellanstora regioner/landskap
- NUTS 3: Små regioner/storstäder

För att kunna kategorisera och jämföra olika ländernas regionala nivåer kan man också utnyttja sig av en RAI-klassificering. RAI, eller Regional Authority Index utarbetades av Gary Marks m.fl. (2010) för att kunna bedöma och jämföra olika länders regionala nivåers omfattning, uppgifter och autonomi. I denna studie är det dock *representativ demokrati* som intresserar.

Figur 3. RAI-indextabell - exempelmodell

Självstyrelse	Den makt en regional regering/styrelse/myndighet utövar över invånarna i regionen	Skalor	Land A	Land B
a) Institutionellt djup (institutional depth)	I vilken grad utövar den regionala myndigheten autonom makt (i motsats till delegerad makt)?	0–3		
b) Uppgiftsportfölj (policy scope)	Antalet uppgifter den regionala myndigheten har ansvar för	0–4		
c) Ekonomisk autonomi (fiscal autonomy)	I vilken utsträckning har regionen rätt att beskatta sina invånare?	0–4		
d) Representativ demokrati (representation)	Har regionen en egen lagstiftande/verkställande församling?	0–4		

Trots dessa definitioner förblir region svårt att definiera med all tydlighet. För att kunna förverkliga en komparativ studie har jag likt Hooghe m.fl. valt att förutsätta att en region ska ha ett eget regionalt styre för ett ”sammanhängande territoriellt område som är beläget mellan en lokal och nationell nivå med kapacitet för auktoritativt beslutsfattande” (Hooghe, Marks, & Schakel, *The Rise of Regional Authority*, 2010, s. 4, 20).

Därtill bör det regionala styret innefatta någon form av beslutsfattande organ som väljs i direkta val eller tillsätts på andra indirekta sätt. Det finns variation i hur många länder det är och hur länge de olika länderna har sysslat med allmänna val på regional nivå (Dandoy & Schakel, 2013, s. 3).

En beslutsförsamling är ”definierat som en autonom institution med ett fixerat antal medlemmar som använder parlamentariska förfaranden för att fatta beslut” (Hooghe, Marks, & Schakel, 2010, s. 20). Det här omfattar alla former av regionala fullmäktige, men utesluter *kommittéer* som kan ses som underlydande beslutsorgan.

2.6 Summering av teoretisk referensram och preciserade frågeställningar

Utgående från de föregående kapitlen kan man konstatera att det inom området valsystem och valmetoder, valdeltagande, politisk representation och regioner finns en hel del att studera, analysera och problematisera. Olika typer av valsystem har sina för- och nackdelar och valet av valmetod kan påverka utfallet av den politiska representationen och valdeltagandet. I den teoretiska referensramen kan man också konstatera att väljare tenderar att prioritera val i viktighetsordning där presidentval brukar utmärkas med ett högt valdeltagande, medan t.ex. regionala val kan vänta sig något lägre valdeltagande.

Studien kommer att undersöka vilka typer av valsystem och valmetoder som används och är förekommande på regional nivå bland EU-länderna och de nordiska länderna. Därtill kommer studien utifrån det resultatet studera ett par länder närmare kring effekterna av olika valsystem i dessa regionala val.

Studiens hypoteser i den andra delen av studien då det gäller valet av valsystem och dess effekter på valresultatet är följande.

1. Proportionella val i form av halvöppna listval säkerställer bäst ett högt valdeltagande och en god social representation där de folkvalda består av människor i olika åldrar, och av olika kön och därmed avspeglar befolkningsstrukturen som sådan.

2. Desto fler möjligheter väljaren har att personrösta i halvöppna listval desto ytterligare högre valdeltagande och bättre social representation.

Hypoteserna bygger på tidigare statsvetenskaplig komparativ forskning (Norris, 2004; Beauregard, 2014) som klargjort att det finns ett visst samband mellan å ena sidan högt valdeltagande och en god politisk representation och i andra sidan graden av proportionalitet i valsystemet på nationell nivå. Denna studies uppgift blir att testa de här hypoteserna på en regional nivå och undersöka ifall man kan komma fram till samma slutsats. Forskningsfrågorna i denna studie blir i sin tur:

1. *”Vilka valsystem och valmetoder används och är förekommande på regional nivå bland EU-länderna och de nordiska länderna?”*

2. *”Påverkar graden proportionalitet i valsystemet den sociala representativiteten och valdeltagandet i de regionala valen?”*

3 Material och metod

3.1 Materialöverbäganden och -val

Det valda forskningsproblemet kräver uppgifter på de analyserade ländernas regionala nivå eller nivåer samt valresultat från de regionala valen som ordnas i de undersökta länderna.

Materialet i studien kommer i huvudsak att basera sig på vetenskaplig litteratur på området och olika typer av databaser. Studien förutsätter tillgång till valresultat från de undersökta länderna. Materialet i fåfällsanalysen kommer i huvudsak att basera sig på de uppgifter som myndigheter eller statistikcentraler i dessa länder kan tillgodose. Det finns en hel del uppgifter och statistik på området.

En utmaning gällande material kan vara svårigheten att få tag i en tillräcklig mängd material och data. Vissa länder har data tillgängliga på engelska om samtliga allmänna val inklusive de regionala valen. Andra länder har uppgifterna tillgängliga enbart på landets nationalspråk. En del uppgifter finns inte alls tillgängliga. Detta är förstas en utmaning och kommer att styra valet av metod och utformning av studien.

3.2 Metodöverbäganden och -val

I den första studien är metodvalet till stor del bestämt av den preciserade forskningsfrågan. Studien blir en form av komparativ studie. Komparativa studier kännetecknas av att forskaren skall kartlägga och jämföra för att dra slutsatser, samt att syftet är att ”få förståelse för politiska system, deras uppbyggnad, orsaker och betydelse” (Denk, 2002, s. 7–8). Komparativa studier kan till sin uppbyggnad antingen vara beskrivande eller förklarande.

De undersökta länderna är nordiska länder och EU-länder. Studien förutsätter information om dessa länder har en regional förvaltning eller inte och om det ordnas allmänna val eller inte. I och med att kartläggningen fortskrider kan vissa europeiska länder även falla bort ur jämförelsen för att de saknar en regional nivå eller har en situation där de väljer sina representanter indirekt. I så fall kommer dessa länder att omnämnas i listan som en del av handlingen.

Därefter kommer jag undersöka vilken typ av valsystem som används på respektive lands regionala nivå. Tanken är sedan att sammanställa alla länders regioner i en

överskådlig tabell där man enkelt kan konstatera vilka typer av valsystem och valmetoder som är mest förekommande.

I den andra studien är avgränsningen då det gäller antalet och valet av analysenheter inte förutbestämt av någon forskningsfråga. Syftet är däremot att åstadkomma ett urval av de undersökta länderna som kan användas för att testa studiens hypoteser och besvara den ställda forskningsfrågan. Med tanke på det skulle det vara skäl att de analyserade länderna liknar varandra kulturellt och historiskt samt att det bland regionerna finns olika typer av valsystem. Det står egentligen mellan tre olika tillvägagångssätt: Statistisk design, fallstudie eller fåfallsanalys.

Statistik design

Ifall studien genomförs som en statistisk design kunde det vara bra att välja ut ett större antal olika länder och regioner att undersöka. Exempel på sex regioner och sex regionala val som skulle vara intressanta att beskriva och förklara vidare enligt en komparativ forskningsmetod är:

- De franska departementsvalen (majoritära val, enkel majoritet)
- De danska regionvalen (proportionella val, öppna listval)
- De norska fylkesvalen (proportionella val, halvöppna listval)
- De nederländska provinsvalen (proportionella val, slutna listval)
- De franska regionstyrelsevalen (blandsystem)
- De nordirländska regionvalen (STV)

De här länderna och regionerna liknar varandra kulturellt på många sätt. De är alla etablerade västerländska demokratier och europeiska välfärdsstater. Kulturella och strukturella skillnader finns förstås också mellan länderna, men sådana utmaningar torde gå att hantera och beakta i en eventuell tolkning av materialet.

Problemet med denna typ av design hänför sig till materialdelen. Det är svårt att hitta tillgänglig data på området och risken är också stor att studien blir väldigt omfattande och svår att genomföra.

Fallstudie

Andra alternativet är alltså en fallstudie som skulle bygga på ett strategiskt val av enbart ett land som på olika sätt skulle vara idealt att studera mera ingående (Esaiasson, Giljam, Oscarsson, & Wängnerud, 2012, s. 154–170).

Fördelen med att välja en typ av fallstudie kan vara av interna validitetsskäl. En studie över enbart ett land under en given tid kan utesluta att dolda variabler påverkar själva forskningsresultatet. En studie över tid gör det också möjligt att utesluta plötsliga förändringar och gör det därmed lättare att dra generella slutsatser. Därtill är det lättare att söka fram allt nödvändigt material om man fokuserar på enbart ett land.

Med tanke på forskningsproblemet kunde exempelvis ett nordiskt land likt Norge vara ett lämpligt studieobjekt för en fallstudie. Fördelen med just Norge är att de norska myndigheterna tillhandahåller en mängd data kring landets olika val på statistiska centralbyråns webbplats. Norge skulle också vara ett intressant studieobjekt med tanke på att landet har en regional förvaltning, ordnar regionala val och är ett kulturellt homogent land.

En utmaning med en fallstudie är att säkerställa att resultaten kan generaliseras. Hur kan vi garantera att ett forskningsresultat som är baserat på studier av de norska regionala valen också är relevant i alla övriga europeiska länder? Upplägget på studien skapar utmaningar med den externa validiteten och gör det därmed svårt att dra sådana slutsatser som garanterat är legitimt i andra länder.

Med tanke på att avsikten är att jämföra olika typer av valsystem på regional nivå för att undersöka vilket system som bäst garanterar ett högt valdeltagande och god politisk representation är en fallstudie på enbart ett land bristfälligt och klarar inte av att besvara forskningsfrågan på ett ändamålsenligt sätt.

Fåfallsanalys

En annan möjlig design att studera och jämföra graden av proportionalitet i ett val kunde vara att jämföra typer av listval. Då kunde man med hänvisning till diskussionen om fallstudie välja just Norge som fokusfall som har olika valsystem på nationell och regional nivå (Norska regeringen, 2017). Man kan förvänta sig att halvöppna listval på regional nivå främjar exempelvis social representativitet och ett högt valdeltagande.

Medan social representativitet och valdeltagande på nationell nivå borde missgynnas för att man i princip har slutna listval.

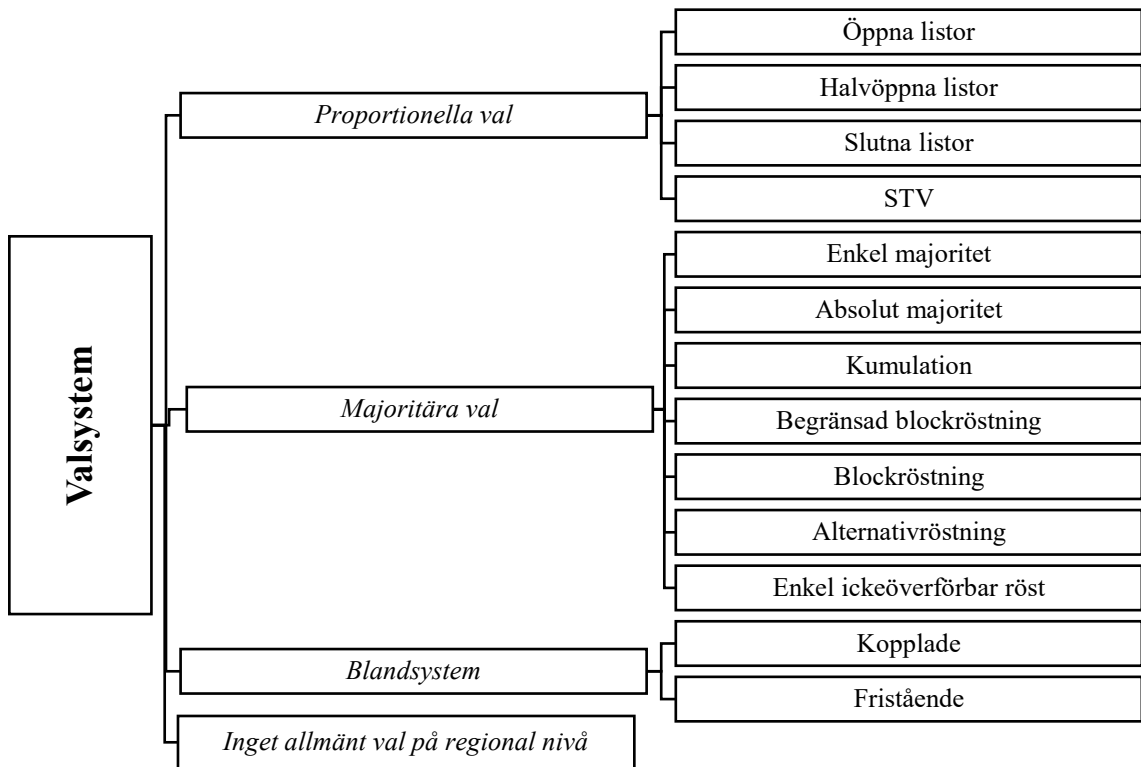
I fåfallsanalysen kunde man också ta med ett annat land som ett kontrollfall. Exempelvis Sverige som har samma valsystem på såväl nationell som regional nivå. Därför kan man förvänta sig att det finns en stor skillnad om man jämför nationella och regionala val i Norge och Sverige. Sverige skulle i så fall vara ett kontrollfall eftersom man har samma valsystem på nationell och regional nivå.

Fördelen med en fåfallsanalys är att den till skillnad från statistisk design är lättare att genomföra och jämfört med en fallstudie har en fåfallsanalys en högre extern validitet då ett annat land utgör ett kontrollfall. Det slutliga metod- och designvalet för studiens andra del är alltså en fåfallsanalys med Norge och Sverige som analysenheter.

3.3 Den beskrivande studiens och fåfallsanalysens upplägg

Studien kommer till sin disposition att vara uppdelad i två skilda studier som bygger på varandra. I den första studien görs en kartläggning och komparativ studie över de regionala valen i alla EU-länder och nordiska länder, d.v.s. 29 stycken länder. Frågeställningen i denna studie är: ”*Vilka valsystem och valmetoder används och är förekommande på regional nivå bland EU-länderna och de nordiska länderna?*”.

Den första studiens forskningsproblem kan definieras enligt följande nedan. Analysenheten är nordiska länder och EU-länder som är 29 stycken till antalet. Variablerna och dess variabelvärden som jag kommer att studera beskrivs i figuren på följande sida.

Figur 4. Första studiens variabler och variabelvärden

Studiens variabel är *valsysteem* och dess variabelvärden är *proportionella val*, *majoritära val*, *bandsystem* eller *inget allmänt val på regional nivå*. En del av variabelvärdena kan också i sin tur delas upp i ännu fler variabelvärden som framkommer i ovanstående figur.

Förväntningar på denna studie är att åstadkomma en tydlig kartläggning av de regionala valens utformning bland EU-länderna och de nordiska länderna. Förväntningarna är att studien ska visa att olika typer av proportionella val är det mest förekommande valsysteemmet. Då det kommer till proportionella val är min uppfattning att olika typer av slutna eller halvöppna listval är mest förekommande. Dessa förväntningar bygger jag på tidigare forskning kring de nationella valen i Europa och i världen (Lawrence, Niemi, & Norris, 2010). I de undersökningarna har proportionella valsysteem och valmetoder dominerat bland de europeiska länderna.

I den följande studien som bygger på den föregående studiens kartläggning väljs två stycken länder ut, vilka är Norge och Sverige, för att närmare studera effekterna av olika valsysteem och valmetoder i dessa regionala val. Jag kommer i huvudsak att rikta in mig på att studera hur de regionala valresultaten i respektive land skiljer sig åt gällande valdeltagande och politisk representation. Därtill jämföra dem med valet på nationell

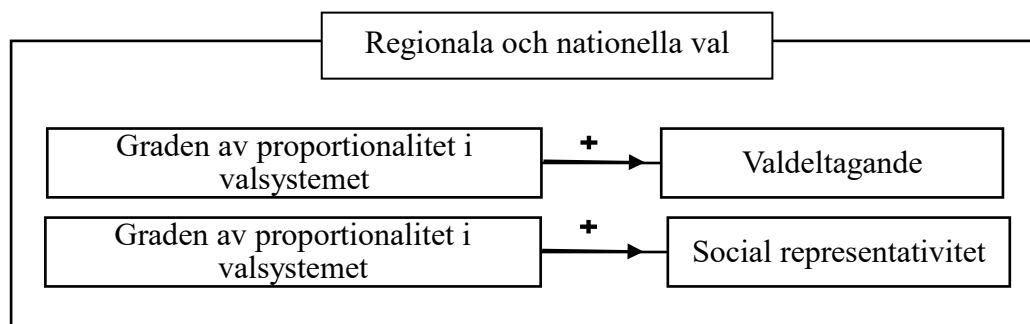

nivå i respektive land. Norge utgör undersökningsfallet och Sverige kontrollfallet. Inom begreppet social representativitet kommer jag att fokusera på aspekter så som kön och ålder. Den andra preciserade frågeställningen blir alltså följande: ”Påverkar graden proportionalitet i valsystemet den sociala representativitet och valdeltagandet i de regionala valen?”

Den andra studien av mitt forskningsproblem kan i sin tur definieras enligt följande. Analysenheterna är ett urval av de tidigare undersökta länderna. De beroende variablerna är *valdeltagande* och *social representativitet*. Den beroende variabeln social representativitet kan delas upp i variabelvärden *kön* och *ålder*. De oberoende variablerna är graden av *proportionalitet i valsystemet*.

Med tanke på hur mina hypoteser är uppställda kan man även konstruera en så kallad *boxfigur* (Denk, 2002, s. 15) för att tydliggöra forskningens förväntningar.

Figur 5. Andra studiens oberoende och beroende variabler

Proportionella valsystem är de oberoende faktorerna. Valdeltagande och social representativitet är i sin tur de beroende faktorerna. Regionala och nationella val utgör den kontextuella faktorn. Hypotesen är att mängden proportionalitet i valet förväntas leda till ett högre valdeltagande och en bättre social representativitet. Den andra hypotesen är att desto fler möjligheter väljaren har att personrösta i halvöppna listval desto högre valdeltagande och bättre social representation åstadkommer man.

Orsaken till valet av en sådan här tvådelad forskningsdisposition är för att dels få en helhetsbild och dels kunna gå in på djupet. En sådan här uppdelad studie i två delar ger möjlighet att först kartlägga situationen i EU och Norden för att sedan kunna välja ut ett par länder för att studera dessa närmare.

4 Analys

4.1 Kartläggning över de undersökta ländernas regionala nivå

I denna studie har 29 länders regionala nivåer undersökts och kartlagts. 19 länder förrättar allmänna och direkta val. 10 länder förrättar inga allmänna val på regional nivå eller saknar en regional nivå helt och hållet. De här länderna är Bulgarien, Cypern, Estland, Irland, Island, Lettland, Litauen, Luxemburg, Malta och Slovenien (The European Union's assembly of regional and local representatives, 2017).

4.1.1 Kartläggning av de europeiska ländernas valsistem och valmetoder

Belgien

Belgien är uppdelat i tre federala självstyrande regioner: *Bryssel, Flandern och Vallonien*. Men i denna uppsats kommer jag att fokusera på den regionala nivån av dessa just nämnda självstyrande regioner, alltså de belgiska provinserna som är 10 stycken till antalet (Statoids, 2017; Heinelt & Bertrana, 2012, s. 27–52).

Valmetoden som används är halvöppna listval i den meningen att den belgiska väljaren har möjligheten att välja mellan att rösta på en partilista eller på en kandidat. Mandatperioden är sex år och de regionala valen hålls i samband med kommunalvalet i Belgien. I Belgien är det för övrigt obligatoriskt att rösta (Heinelt & Bertrana, 2012, s. 39–40).

Danmark

I Danmark består den regionala nivån av fem *regioner* (Statoids, 2017). Regionfullmäktige består av ett fastställt antal ledamöter i varje enskild region. Ledamöterna väljs i proportionella val i form av halvöppna listval. Väljaren har möjlighet att rösta både på öppna eller slutna listor. Öppna listor är mest förekommande i de regionala valen. Det finns ingen röstspärr och mandatperioden är fyra år. De regionala valen hålls samtidigt i hela landet och i samband med kommunalvalet i Danmark. (Dandoy & Schakel, 2013, s. 68–87)

Frankrike

Frankrikes regionala nivå består av en region och en subregion; *régio* och *département* (Statoids, 2017). Dessa två regioner förrättar sina val på samma gång, men inte i samband med kommunalvalet eller något av de nationella valen.

Regionstyrelserna, de franska regionerna är 18, varav fem är utomeuropeiska regioner. (Dandoy & Schakel, 2013, s. 88–105). Storleken på dess beslutsfattande organ, regionstyrelserna, grundar sig på befolkningmängden.

I valen av regionstyrelser har man historiskt tillämpat proportionella val och slutna listval. Däremot har man under 2000-talet inrättat ett typ av blandsystem. Det parti som i första valomgången fått en majoritet av rösterna i regionen får en ”majoritetsbonus” som innebär att man får 25 procent av beslutsförsamlingens platser. Ifall inget parti fått absolut majoritet förrättas en andra valomgång. Partier med mindre än fem procent av rösterna får inte delta i den andra valomgången. För att delta i den andra valomgången krävs ett väljarstöd på 10 procent. Partier som får mellan 5–10 procent av rösterna kan däremot fusionera sig med något av de andra partierna för att nå över 10 procent.

Departementen är 96 stycken till antalet (Statoids, 2017). Storleken på beslutsförsamlingen grundar sig på befolkningsunderlaget. Hälften av ledamöterna byts ut vart tredje år. I departementsvalen förrättas majoritetsval i enmansvalkretsar. Om ingendera av kandidaterna får absolut majoritet av rösterna i första omgången hålls en andra valomgång. I den andra valomgången deltar de kandidater som fått över 12,5 procent av rösterna. I denna valomgång räcker det med att få mest röster gentemot de andra kandidaterna och minst 12,5 procent av de givna rösterna (The Connexion, 2011; France 24, 2015).

Grekland

I Grekland består den regionala nivån av 13 regioner vid namn *peripheries* (Statoids, 2017). Mandatperioden är fem år för de regionala fullmäktigeorganen som varierar i storlek. De grekiska regionala valen hålls i samband med EU-valet och de lokala valen (Dandoy & Schakel, 2013, s. 126–140). Valmetoden som används är ett blandsystem av proportionella val och val i två valomgångar.

Kandidaterna är uppställda på slutna listor och den som är överst på listan blir regionfullmäktiges ordförande. Valmetoden innehåller också möjligheten att ändra på ordningen i listan genom att ”personkryssa” in kandidater. Däremot går det inte att ändra partiets utsedda kandidat på plats nummer ett.

Till det parti som fått absolut majoritet i första omgången fördelas platser som uppgår till minst 60 procent av platserna i de regionala fullmäktigesalarna. De resterande platserna fördelas proportionellt mellan partierna. Ifall inget parti får absolut majoritet i första valomgången förrättas en andra valomgång mellan de två partier som fick flest antal röster. Hälften av fullmäktige tillsätts proportionellt enligt valresultatet i första omgången. I andra valomgången får det segrande partiet minst tre femtedelar av de resterande platserna.

Italien

I Italien består den regionala nivån av 20 stycken regioner vid namn *regioni* och 110 stycken subregioner vid namn *provincia* (Statoids, 2017). Storleken på de regionala beslutsfattande organen varierar utifrån befolkningens mängd. Mandatperioden är fyra år. Regionerna har friheten att välja sitt eget valsystem, men de allra flesta regioner har valt att tillämpa en gemensam valmetod (Dandoy & Schakel, 2013, s. 142–161).

Väljarna har två röster i de italienska regionalvalen. En röst används för att välja regionens fullmäktigeordförande och den andra för att rösta på en sluten kandidatlista för det beslutsfattande organet. Regionens ordförande väljs enligt val i två omgångar.

Platser fördelas proportionellt i regionfullmäktige utifrån valresultatet. Men det parti eller den sammanslutning vars kandidat till ordförandeposten segrar får ett par extra platser i fullmäktige för att garantera politisk stabilitet och en klar vinnare i valet.

Däremot skiljer sig valet i subregionerna. Väljaren har endast en röstsedel som används för att välja både subregionens fullmäktigeordförande och fullmäktige. Väljaren får exempelvis inte rösta på en socialistisk fullmäktigordförandekandidat och en borgerlig kandidat till fullmäktige. Väljaren kan däremot välja att rösta enbart på fullmäktigeordförandekandidaten och utelämna sin röst till det parti hen är förknippat med som annars skulle räknas till godo i utdelningen av fullmäktigeplatser.

Den subregionala fullmäktigeförsamlingen väljs enligt majoritetsval i enmansvalkretar. Ordföranden för subregionen väljs enligt samma principer som regionens ordförandeval (Heinelt & Bertrana, 2012, s. 171–172).

Kroatien

I Kroatien består den regionala nivån av 20 regioner vid namn *županije* (Statoids, 2017). Ett regionfullmäktige väljs enligt slutna listval. De regionala valen av dessa regioners fullmäktigeorgan äger rum samtidigt i hela landet och i samband med kommunalvalet. Mandatperioden är fyra år. (Schakel, 2015, s. 231).

Nederländerna

I Nederländerna består den regionala nivån av 12 provinser (Provincies) (Statoids, 2017). Provinsernas fullmäktigeorgan *provinciale staten*, varierar i storlek utifrån befolkningsmängd och har en mandatperiod på fyra år. Valmetoden som används är slutna listval. Provinserna utgör valkretsarna och det finns inga röstspärrar. De regionala valen i hela landet förrättas på samma datum, men inte tillsammans med något av de nationella eller lokala valen. (Dandoy & Schakel, 2013, s. 162–178)

Norge

I Norge består den regionala nivån av 19 stycken regioner vid namn *fylkeskommuner* där huvudstaden Oslo innehar statusen som både region och kommun (Statoids, 2017). De regionala fylkesvalen hålls i samband med de norska kommunalvalen, men inte i samband med norska parlamentsvalen. Mandatperioden är fyra år. Valmetoden som används är halvöppna listval. En kandidat behöver få minst åtta procent av paritets totala antal givna röster för att förflyttas till en valbar plats på kandidatlistan (Norska regeringen, 2017). Valkretsarna är lika stora som fylkeskommunerna. Det är lagstadgat om ett minimumantal ledamöter i fylkestingen som följer befolkningsmängden, men fylkeskommunerna kan välja att överstiga antalet och förstora fylketinget. (Dandoy & Schakel, 2013, s. 179–195) .

Polen

I Polen är den regionala nivån uppdelad i 16 stycken polska regioner, *voivodeships* som i sin tur är uppdelade 208 stycken mindre subregioner, *poviats* (Kaczmarek, 2016; Statoids, 2017). Samtliga regionala val äger rum i samband med kommunalvalet i Polen.

Voivodeships regionala fullmäktige heter *sejmik*. (Council of Europe, 2000, s. 15–17; Tölle, Alexander; Wdowicka, Magdalena; Dutkowski, Marek, 2017). Poviats styrs också av ett folkvalt fullmäktige. (Heinelt & Bertrana, 2012, s. 191). Fullmäktigeorganets storlek varierar beroende på regionens och subregionens befolkningsstorlek.

Valmetoderna som används i samtliga regionala val är slutna listval. Röstspärren i valen är fem procent. Subregionerna, *poviats* är uppdelade i flera mindre valkretsar. Antalet ledamöter som väljs från varje valkrets varierar mellan 3–10 ledamöter. (Heinelt & Bertrana, 2012, s. 192).

Portugal

I Portugal består den regionala nivån av 18 administrativa distrikt vid namn *distritos* och två autonoma regioner, *regioes autonomas* som tilldelats ögrupperna; *Azorerna* och *Madeira* (Statoids, 2017; The European Union's assembly of regional and local representatives, 2017).

De så kallade distrikten ska ses som en del av staten och dess ledare utses av den portugisiska regeringen. Däremot förrättas allmänna val av Azorernas och Madeiras regionala parlament. De regionala parlamenten väljs enligt slutna listval. Mandatperioderna är fyra år. De regionala valen följer sin egen valcykel och sammanfaller i regel inte med några nationella val (Freire, 2004, s. 58–59).

Rumänien

I Rumänien består den regionala nivån av 41 stycken *judete* (Heinelt & Bertrana, 2012, s. 205). De regionala institutionerna har ett verkställande demokratisk folkvalt organ, typ av landskapsfullmäktige (Heinelt & Bertrana, 2012, s. 206). De regionala valen äger rum i samband med kommunalvalet. Regionernas fullmäktige består av 30–36 ledamöter. Därtill finns också en direkt folkvald ordförande för landskapet. Fullmäktige

väljs enligt proportionella valsysteem med slutna listor. Fullmäktiges ordförande väljs i sin tur med majoritetsval enligt FPTP-valmetoden (Heinelt & Bertrana, 2012, s. 209–210; The European Union's assembly of regional and local representatives, 2017).

Slovakien

I Slovakien består den regionala nivån av 8 stycken regioner vid namn *kraje* (Statoids, 2017). Ett regionfullmäktige väljs enligt proportionella valsysteem med slutna listor. De regionala valen av dessa regioners fullmäktigeorgan äger rum samtidigt i hela landet. De regionala valen förrättas inte i samband med några andra val. Mandatperioden är fyra år. (Schakel, 2015, s. 231).

Spanien

I Spanien består den regionala nivån av 17 autonoma regioner vid namn *comunidades autónomas* och därtill finns det två autonoma städer som klassas som både kommun och region (Statoids, 2017). De autonoma regionerna avgör själva storleken på beslutsförsamlingen och sina valsysteem. Men i regel använder sig regionerna av samma valmetod som i de nationella valen. I de spanska regionvalen väljer man alltså sina beslutsfattare i proportionella val med slutna listor. Mandatperioden är fem år. För att undvika fragmentering har de flesta regioner valt att inrätta en röstspärr på 3–5 procent (Dandoy & Schakel, 2013, s. 196–215).

Storbritannien

I Storbritannien kan man betrakta riksdelarna England, Skottland, Wales och Nordirland som självstyrande regioner (Dandoy & Schakel, 2013, s. 254–274). Riksdelarna har egna regionala parlament eller beslutsförsamlingar. De regionala valen hålls i samband med de lokala valen och de olika borgmästarvalen i de större städerna. Storbritannien tillämpar på nationell och lokal nivå FPTP-valmetoden. Men i de regionala valen finns element av proportionella val enligt modell av Tysklands och Nya Zeelands blandsysteem.

Till Skottlands regionparlament väljs 73 ledamöter enligt FPTP-valmetoden, men de resterande 56 ledamöterna väljs enligt proportionella val och slutna listval. I Wales tillämpas ett liknande blandsysteem, men där är förhållandena sådana att 40 ledamöter väljs enligt FPTP och 20 ledamöter enligt proportionella val. I England är förhållandena att 14 ledamöter väljs enligt FPTP och 11 ledamöter enligt proportionella val. I

Nordirland tillämpar man dock STV i det regionala valet likt Irlands nationella val. Partier eller politiska grupperingar måste dock nå över röstspärren på fem procent i samtliga regionala val (Heinelt & Bertrana, 2012, s. 96).

Sverige

I Sverige består den regionala nivån av 21 regioner som kallar sig antingen *landsting* eller *regioner* (Heinelt & Bertrana, 2012, s. 243–249; Statoids, 2017). De svenska regionernas fullmäktige väljs vart fjärde år i halvöppna listval. Storleken på beslutsförsamlingarna baserar sig på befolkningens mängd. För att en kandidat skall komma in på valbar plats med personröster behöver kandidaten samla fem procent av partiets totala angivna röster och minst 100 personliga röster totalt (SKL, 2018). Landstingsvalet hålls i samband med kommunalvalet och riksdagsvalet i Sverige. (Heinelt & Bertrana, 2012, s. 248). Valkretsarna är lika stora som landstingen. I Sverige är röstspärren för partier på tre procent i landstingsval (Valmyndigheten, 2017a).

Tjeckien

I Tjeckien består den regionala nivån av 12 stycken regioner vid namn *kraje* (Statoids, 2017). Ett regionfullmäktige väljs enligt proportionella valsystem med slutna listor. De regionala valen av dessa regioners fullmäktigeorgan äger rum samtidigt i hela landet med huvudstaden Prag (räknas som både region och kommun) som ett undantag. De regionala valen förrättas inte i samband med några andra val. Mandatperioden är fyra år. (Schakel, 2015, s. 231).

Tyskland

Tyskland är en federal stat med en regional nivå som är mångdimensionell, men för att göra det mera överskådligt och förenligt kommer jag att rikta in mig på de federala staternas regionala nivå vid namn *Landkreise* (Statoids, 2017; Heinelt & Bertrana, 2012, s. 107).

De autonoma federala staterna, *länder* som är sexton till antalet väljer i stor utsträckning själva sina valsystem för sin regionala nivå. Men den gemensamma nämnaren är att alla regioner i Tyskland använder sig av någon form av proportionella val. Bland annat har tio stycken federala stater använt sig av öppna listor i sina regionala val. Fem andra federala stater har däremot ett valsystem som bygger på att väljaren har lika många röster som antalet platser som står på spel. Väljaren fördelar rösterna på de olika

kandidaterna och kan maximalt lägga tre röster på en enskild kandidat. I sex andra federala stater har väljaren enbart tre röster att fördela på de olika uppställda kandidaterna och/eller partierna. Många av dessa federala stater har även röstspärrar på 3–5 procent. Mandatperioderna varierar från 3–5 år. (Heinelt & Bertrana, 2012, s. 112–114; Dandoy & Schakel, 2013, s. 110–112).

Ungern

I Ungern består den regionala nivån av 19 stycken regioner vid namn *megyék* (Statoids, 2017). De regionala valen hålls i samband med de övriga lokala valen. Mandatperioden är fyra år. Storleken på regionfullmäktige varierar beroende på befolkningmängden i varje enskild region. Valmetoden som används är slutna listval. Röstspärren i valet är fem procent, men ifall flera politiska grupperingar bildat valförbund är spärren ännu högre, t.ex. ifall två partier slår ihop sina listor blir röstspärren på 10 procent (Heinelt & Bertrana, 2012, s. 151–152).

Österrike

I Österrike består den regionala nivån av nio stycken regioner vid namn *länder* (Statoids, 2017). Ländernas regionala parlament kallas *landtag* och varierar i storlek utifrån antal invånare (Dandoy & Schakel, 2013, s. 27–46). De regionala parlamenten väljs enligt slutna listval. Röstspärren i de regionala valen är 4–6 procent. Mandatperioden är sex år, förutom i Oberösterreich som har en fem års period. De regionala valen följer sin egen cykel och förrättas inte i samband med några andra val.

4.1.2 Övergripande slutsatser av jämförelserna

Utifrån föregående kapitel kan jag nu konstruera en tabell på regionernas valsysteem:

Tabell 1. Lista på regioner och deras valsysteem

Regioner	Majoritära val	Öppna listval	Slutna listval	Halv-öppna listval	STV	Blandsystem
Belgiska regioner				x		
Danska regioner				x		
Franska regioner			x			
Franska subregioner	x					
Grekiska regioner				x		
Italienska regioner	x		x			
Italienska subregioner	x					
Kroatiska regioner			x			
Nederländska regioner			x			
Norska regioner				x		
Polska regioner			x			
Polska subregioner			x			
Portugisiska regioner			x			
Rumänska regioner	x		x			
Slovakiska regioner			x			
Spanska regioner						x
Storbritannien - England						x
Storbritannien - Wales						x
Storbritannien - Skottland						x
Storbritannien - Nordirland					x	
Svenska regioner				x		
Tjeckiska regioner			x			
Tyska regioner*		x				
Ungerska regioner			x			
Österrikiska regioner			x			

*I Tyskland finns det stora skillnader mellan regionerna

Proportionella val är den mest förekommande valmetoden på regional nivå. Av de 19 länder med regionala val tillämpar alla någon form av proportionella val i sitt valsysteem. Valmetoden med slutna listval tillämpas i tolv länder och någon form av

öppna eller halvöppna listval tillämpas i sex länder. Storbritannien kan ses som ett fullvärdigt exempel på ett blandsystem och dess riksdel Nordirland är den enda europeiska regionen som använder sig av valmetoden STV. Fyra av dessa 19 länder använder sig även av majoritära valsystem på sin regionala nivå. Italien, Rumänien och Frankrike kan räknas till länder som använder sig av en komplicerad blandning av proportionella val och majoritära val.

En annan iakttagelse är att många av de undersökta länderna förrättar sina regionala val i samband med kommunalvalet. Några länder ordnar också sina regionala val i samband med nationella val och EU-val. De flesta länder har även inrättat någon nivå av begränsning av proportionaliteten genom t.ex. röstspärrar. Mandatperioden är ofta 4–5 år.

4.1.3 Sammanfattning och konklusioner

Syftet med denna komparativa studie har varit att kartlägga och jämföra de europeiska och nordiska regionernas allmänna val för att kunna dra slutsatser som exempelvis kunde vara till stöd i valet av valsystem i de kommande landskapsvalen i Finland.

En första diskussion som uppstår är om vi faktiskt behöver allmänna val på regional nivå i Finland med tanke på att 10 länder i denna jämförelse saknade en autonom regional nivå eller allmänna regionala val. Här är det skäl att iaktta olika regioners uppgifter, autonomi och storlek. Exempelvis i de baltiska länderna, där Litauen och Estland tillsätter sina ledare indirekt, har regionerna endast en statistisk och territorial roll (The European Union's assembly of regional and local representatives, 2017). Lettland har helt och hållet valt att slopa sina regioner genom att landet är litet till befolkning och yta. Däremot kommer Finland att ha självstyrande regioner med troligtvis ett stort ansvar över den offentliga servicen och därför är det befogat med allmänna val och att dessa autonoma regioner bör ha egna folkvalda beslutsförsamlingar för att ge politisk legitimitet och en tydlig demokratisk styrning.

Frågan som uppstår är vilket valsystem Finland borde ha på regional nivå. Ifall man ser ur ett europeiskt perspektiv borde man i Finland inrätta proportionella val så som det var tänkt med regeringen Sipiläs planer. Få europeiska regioner tillämpar majoritära val.

Däremot är en diskussion om öppna, halvöppna eller slutna listval befogad och återigen öppen med tanke på regeringsskiftet i Finland. I ett europeiskt perspektiv är Finlands

utpräglade öppna listval främmande. Länder som Belgien, Danmark, Grekland, Norge och Sverige tillämpar alla olika former av halvöppna listval som visserligen ger väljarna möjligheten att rösta på en enskild kandidat, men valmetoden ska i första hand ses som ett slutet listval. Men det finns troligtvis kulturella och historiska kontexter som förklarar varför speciellt de nordiska länderna velat infria någon form av möjlighet att ”personrösta” och varför just Finland håller fast vid sitt öppna listval.

4.2 Fåfallsanalys på Norge och Sverige

I denna följande fåfallsanalys kommer Norge att utgöra undersökningsfallet med Sverige som ett kontrollfall. Fåfallsanalysen kommer att studera och jämföra valdeltagandet och den sociala representativiteten i de norska fylkesvalen och de svenska landstingsvalen. Därtill kommer resultaten i dessa regionala val att jämföras med de nationella valen, norska stortingsvalet och svenska riksdagsvalet.

Detta är ett lämpligt forskningsupplägg genom att samma valmetod och valsystem används i Sveriges landstingsval och riksdagsval. Det vill säga proportionella val med halvöppna listor med möjlighet att rösta på person. För att en kandidat skall komma in på valbar plats med personröster behöver kandidaten samla fem procent av partiets totala angivna röster och minst 100 personliga röster totalt.

I Norge är också valmetoden i fylkesvalet halvöppna listor med möjlighet att rösta på en kandidat. Men en kandidat behöver få minst åtta procent av partiets totala antal givna röster för att förflyttas till en valbar plats på kandidatlistan (Norska regeringen, 2017).

Däremot är valmetoden i stortingsvalet tekniskt halvslutna listor, men i praktiken slutna listval. För att väljarna i norska stortingsval skall kunna göra förändringar i rangordningen av kandidaterna behöver över hälften av partiets väljare ha röstat på en och samma kandidat som inte var på en valbar plats. I praktiken händer detta aldrig uppger de norska myndigheter (Norska regeringen, 2017).

För att säkerställa en god validitet i jämförelserna har jag valt att studera valresultaten i de svenska och norska parlamentsvalen utifrån regionerna som röstningsområden. Detta underlättar studien genom att områdena man jämför bli detsamma. Detta innebar dock att studien har utelämnat Gotland i den svenska jämförelsen. Detta för att Gotland saknar ett eget landsting. Därför skall inte resultaten i parlamentsvalen och allra minst

det svenska riksdagsvalet beaktas med full relevans, utan mera ses som något man jämför och kontrollerar med valresultatet i de respektive regionala valen. Studiens fokus är de regionala valen och tillämpningar av valsistem i dessa val. Studiens fokus är inte att studera de nationella valen i sig utan dessa val fyller rollen som något att jämföra med.

Materialet och statistiken som studien bygger på för att genomföras bygger på statistik och uppgifter som funnits tillgängliga vid Sveriges och Norges statistiska myndigheter, samt i viss mån på regionernas och parlamentens webbsidor (Statistiska centralbyrån, 2019; Statistisk sentralbyrå, 2019; Stortinget, 2019).

4.3 Norge

4.3.1 Valdeltagande i Norge

I Norge var det genomsnittliga valdeltagandet i fylkesvalet kring 55,04 procent år 2015 och 59,03 procent år 2011. I valet 2015 var det högsta valdeltagandet i en av fylkeskommunerna 63,00 procent och det lägsta 49,5 procent. I valet 2011 var motsvarande siffror 65,4 procent och 55,6 procent.

Tabell 2. Valdeltagande i fylkesvalen 2011 och 2015

Fylkesvalet 2011	Fylkesvalet 2015
Valdeltagande – 59,03%	Valdeltagande – 55,04%
Högsta valdeltagandet – 65,40%	Högsta valdeltagandet – 63,00%
Lägsta valdeltagandet – 55,60%	Lägsta valdeltagandet – 49,50%

Valdeltagandet i fylkesvalen kan jämföras med valdeltagandet i stortingsvalet i dessa fylken. I stortingsvalet år 2017 var valdeltagandet på 77,33 procent och år 2013 var valdeltagandet 77,28 procent. I stortingsvalet 2017 var det högsta valdeltagandet i en av fylkeskommunerna 81,2 procent och det lägsta var 72,6 procent. I stortingsvalet 2013 var det högsta valdeltagandet 81,7 och lägsta 71,3.

Tabell 3. Valdeltagande i stortingsvalen 2013 och 2017

Stortingsvalet 2013	Stortingsvalet 2017
Valdeltagande – 77,28%	Valdeltagande – 77,33%
Högsta valdeltagandet – 81,70%	Högsta valdeltagandet – 81,20%
Lägsta valdeltagandet – 71,30%	Lägsta valdeltagandet – 72,60%

4.3.2 Köns- och åldersfördelning bland röstberättigade och uppställda i fylkesvalen

I följande tabell kan man utläsa åldersfördelningen bland de röstberättigade i fylkesvalen 2015 och 2011. I stora drag är fördelningen rätt jämn med en något större representation av åldersgruppen 60 år eller äldre och i någon mån åldersgruppen 18–29 år.

Tabell 4. Köns- och åldersfördelning bland röstberättigade i fylkesvalen 2011 och 2015

Åldersfördelning	Fylkesvalet 2011	Fylkesvalet 2015
Män - 18–29 år	9,90%	10,13%
Kvinnor - 18–29 år	9,50%	9,66%
Män - 30–39 år	8,57%	8,34%
Kvinnor - 30–39 år	8,35%	8,00%
Män - 40–49 år	9,61%	9,38%
Kvinnor - 40–49 år	9,16%	8,92%
Män - 50–59 år	8,39%	8,43%
Kvinnor - 50–59 år	8,12%	8,04%
Män - 60 år eller äldre	13,10%	13,65%
Kvinnor – 60 år eller äldre	15,30%	15,45%

I tabellen nedanför kan man utläsa köns- och åldersfördelningen bland de nominerade kandidaterna. Den lägsta andelen både manliga och kvinnliga kandidater hittas i åldersgrupperna 18–29 år och 30–39 år en andel på omkring 6–7 procent. Den högsta andelen kvinnliga kandidater är i åldersgruppen 50–59 år i 2011 års val. Högsta andelen manliga kandidater är i åldersgruppen 60 år eller äldre i både valet år 2015 och 2011.

Ifall man jämför uppställda kandidater med de röstberättigade så kan man konstatera att både män och kvinnor är underrepresenterade då det kommer till uppställda kandidater i åldersgrupperna 18–29 år och 30–39 år. Däremot finns det procentuellt fler kandidater i åldersgrupperna 40–59 år jämfört med röstberättigade. En annan intressant iakttagelse är att kvinnor i åldersgruppen 60 år eller äldre är kraftigt underrepresenterade bland kandidaterna jämfört med jämnåriga män. Männen i sin tur är överrepresenterade bland kandidaterna i åldersgruppen 60 år eller äldre.

Tabell 5. Köns- och åldersfördelning bland uppställda kandidater i fylkesvalen 2011 och 2015

Åldersfördelning	Fylkesvalet 2011	Fylkesvalet 2015
Män - 18–29 år	6,68%	6,63%
Kvinnor - 18–29 år	6,19%	6,79%
Män - 30–39 år	7,06%	7,04%
Kvinnor - 30–39 år	6,67%	6,61%
Män - 40–49 år	11,31%	10,34%
Kvinnor - 40–49 år	10,76%	10,73%
Män - 50–59 år	14,65%	13,37%
Kvinnor - 50–59 år	11,56%	10,61%
Män - 60 år eller äldre	16,11%	17,95%
Kvinnor – 60 år eller äldre	9,02%	9,93%

Då det kommer till antalet nominerade kandidater på de olika listorna i fylkesvalen var det i genomsnitt 44,16 procent kvinnor i valet år 2015 och 43,01 procent kvinnor i valet år 2011. Fördelningen mellan könen är ganska jämn i de flesta åldersgrupper. Men några undantag framkommer. Kvinnor utgör en majoritet i förhållande till männen i åldersgrupperna 18–29 år och 40–49 år i 2015 års val. Däremot är kvinnor underrepresenterade i förhållande till männen i åldersgruppen 60 eller äldre. I den gruppen är endast kring 35–36 procent av de uppställda kandidaterna kvinnor.

Tabell 6. Andel kvinnor bland uppställda kandidater i fylkesvalen 2011 och 2015

Åldersfördelning	Fylkesvalet 2011	Fylkesvalet 2015
18–29 år	48,08%	50,58%
30–39 år	48,57%	48,44%
40–49 år	48,75%	50,91%
50–59 år	44,10%	44,25%
60 år eller äldre	35,90%	35,61%

4.3.3 Köns- och åldersfördelning bland invalda i fylkesfullmäktige

I tabellen på följande sida kan köns- och åldersfördelningen bland invalda studeras. Anmärkningsvärt är att åldersgruppen 18–29 år är större procentuellt sett bland de invalda än vad åldersgruppen 18–29 år är bland de uppställda. Åldersgruppen är närmare det procentuella antal som gäller bland de röstberättigade.

Fördelningen för åldersgruppen 30–39 år är snarlik den som gäller bland de uppställda. Däremot är den procentuella andelen av de uppställda omkring två procentenheter mindre än åldersgruppen de facto är som andel av de röstberättigade. Åldersgruppen 40–49 år har en representation som överstiger den andel åldersgruppen är av de röstberättigade med omkring en procent.

En åldersgrupp som däremot är kraftigt överrepresenterad är åldersgruppen 50–59 år med en representation som är flera procentenheter högre än vad den är bland den procentuella andelen av befolkningen. Avvikelsen i åldersgruppen 50–59 år mellan uppställda och invalda är större bland kvinnorna än männen. Det är alltså färre kvinnor i åldern 50–59 år som ställer upp, men betydligt fler av dem som blir invalda.

Åldersgruppen 60 år eller äldre är välrepresenterad bland de uppställda männen, men betydligt sämre representerad då det gäller kvinnorna. Bland de invalda är männen i stora drag i proportion till befolkningen. Däremot är kvinnorna klart underrepresenterade. Enbart 5–6 procentenheter av de invalda är kvinnor i åldern 60 år eller äldre. Men bland de röstberättigade utgör de facto hela 15 procent. Detta är en stor avvikelse.

Tabell 7. Könns- och åldersfördelning bland invalda i fylkesfullmäktige

Åldersfördelning	Fylkesvalet 2011	Fylkesvalet 2015
Män - 18–29 år	9,20%	9,03%
Kvinnor - 18–29 år	6,73%	7,22%
Män - 30–39 år	6,59%	6,11%
Kvinnor - 30–39 år	5,22%	6,67%
Män - 40–49 år	10,99%	11,94%
Kvinnor - 40–49 år	12,50%	12,22%
Män - 50–59 år	16,76%	15,14%
Kvinnor - 50–59 år	13,19%	13,19%
Män - 60 år eller äldre	12,91%	13,47%
Kvinnor – 60 år eller äldre	5,91%	5,00%

Då det kommer till könsfördelningen är fördelningen ganska jämn och ganska nära ett jämställdhetsideal på att andelen kvinnor och män borde vara 50/50. I valet 2015 blev andelen invalda kvinnor i åldersgruppen 30–39 år till och med större än andelen män. I likhet med det som kunde konstateras tidigare bekräftar också nedanstående tabell att det är överraskande få kvinnor i åldern 60 år eller äldre som blivit invalda.

Tabell 8. Andel kvinnor bland invalda i fylkesfullmäktige

Åldersfördelning	Fylkesvalet 2011	Fylkesvalet 2015
18–29 år	42,24%	44,44%
30–39 år	44,19%	52,17%
40–49 år	53,22%	50,57%
50–59 år	44,04%	46,57%
60 år eller äldre	31,39%	27,07%

4.3.4 Köns- och åldersfördelning bland röstberättigade och uppställda i stortingsvalen

I stortingsvalen 2017 och 2013 är siffrorna följande då det rör sig om procentuella andelar av de röstberättigade. I stora drag är fördelningen rätt jämn med en något större representation av åldersgrupperna 60 år eller äldre och åldersgruppen 18–29 år.

Tabell 9. Köns- och åldersfördelning bland röstberättigade i stortingsvalen 2013 och 2017

Åldersfördelning	Stortingsval 2013	Stortingsval 2017
Män - 18–29 år	10,04%	10,24%
Kvinnor - 18–29 år	9,57%	9,72%
Män - 30–39 år	7,68%	7,44%
Kvinnor - 30–39 år	7,58%	7,35%
Män - 40–49 år	9,32%	8,54%
Kvinnor - 40–49 år	9,08%	8,50%
Män - 50–59 år	8,40%	8,51%
Kvinnor - 50–59 år	8,24%	8,31%
Män - 60 år eller äldre	13,99%	14,79%
Kvinnor – 60 år eller äldre	16,10%	16,60%

Resultatet är snarlikt det som var gällande i fylkesvalet då man studerar de uppställda kandidaterna och jämför dem med de röstberättigade. Åldersgruppen 18–29 år är underrepresenterad, men jämfört med fylkesvalet är åldersgruppen 30–39 bättre representerad. Grupper som återigen är överrepresenterade är 40–49 år och 50–59 år. Likaså är kvinnor i åldersgruppen 60 år eller äldre kraftigt underrepresenterade bland kandidaterna jämfört med jämnåriga män. Männerna i sin tur är återigen överrepresenterade bland kandidaterna i åldersgruppen 60 år eller äldre. Även om skillnaden i detta fall är mindre jämfört med fylkesvalet.

Tabell 10. Köns- och åldersfördelning bland uppställda kandidater i stortingsvalen 2013 och 2017

Åldersfördelning	Stortingsval 2013	Stortingsval 2017
Män - 18–29 år	9,59%	7,88%
Kvinnor - 18–29 år	7,29%	7,09%
Män - 30–39 år	8,29%	9,38%
Kvinnor - 30–39 år	6,09%	7,09%
Män - 40–49 år	13,29%	11,78%
Kvinnor - 40–49 år	10,99%	10,38%
Män - 50–59 år	12,89%	13,47%
Kvinnor - 50–59 år	8,39%	9,78%
Män - 60 år eller äldre	15,68%	15,47%
Kvinnor – 60 år eller äldre	7,49%	7,68%

Tabell 11. Andel kvinnor bland uppställda kandidater i stortingsvalen 2013 och 2017

Åldersfördelning	Stortingsval 2013	Stortingsval 2017
18–29 år	43,20%	47,33%
30–39 år	42,36%	43,03%
40–49 år	45,27%	46,85%
50–59 år	39,44%	42,06%
60 år eller äldre	33,19%	32,33%

Då det gäller nominerade kandidater på de olika listorna i stortingsvalet var andelen kvinnor år 2017 i genomsnitt 42,02 procent och år 2013 40,26 procent. Detta är något lägre siffror jämfört med fylkesvalet. Kvinnor utgör inte heller en majoritet i förhållande till männen i någon åldersgrupp i stortingsvalet. Kvinnor är såväl i stortingsvalet som i fylkesvalet underrepresenterade i förhållande till männen i åldersgruppen 60 eller äldre. I den gruppen är endast kring 33–32 procent av de uppställda kandidaterna kvinnor.

4.3.5 Köns- och åldersfördelning bland invalda i stortinget

Materialet angående invalda i stortinget var begränsat. Det saknas en sammanställd statistik på Norges statistiska centralbyrå och Stortingets egna databaser. Således har jag i denna studie fått avgränsa mig till att sammanställa statistik över invalda rangordnat i studiens fem ålderskategorier. En överblickande jämförelse mellan könen bland alla invalda har dock sammanställts. Men en köns- och åldersfördelningen som använts i studiens alla andra delar visade sig för komplex att sammanställa på egen hand.

Tabell 12. Åldersfördelning bland invalda i stortinget

Åldersfördelning	Stortingsval 2013	Stortingsval 2017
18–29 år	5,92%	5,92%
30–39 år	20,12%	20,12%
40–49 år	27,22%	24,85%
50–59 år	34,32%	31,36%
60 år eller äldre	12,43%	17,75%

Utifrån materialet ovanför kan följande slutsatser dras. Speciellt åldersgrupperna 18–29 år och 30–39 år är underrepresenterade bland de invalda. Åldersgrupperna, 40–49, 50–59 och 60 år och äldre är däremot större procentuellt bland de invalda än de var bland de uppställda. Detta kan jämföras med resultaten i fylkesvalen. Där var det fler invalda i exempelvis åldersgruppen 18–29 år än det var bland de uppställda.

Studerar man könsfördelningen i stortingsvalet kan man konstatera att mönstret 60 procent män och 40 procent kvinnor är genomgående bland de röstberättigade, uppställda och invalda. Det tyder på social representation i förhållande till kön avspeglar befolkningen i fördelningen mellan män och kvinnor. Det är dock inte ett exempel på en god fördelning utifrån ett jämställdhetsperspektiv.

Tabell 13. Könsfördelning mellan kvinnor och män i stortinget

	Stortingsval 2013	Stortingsval 2017
Män	60,40 %	59,76%
Kvinnor	39,60 %	40,24%

4.4 Sverige

4.4.1 Valdeltagande i Sverige

I Sverige var det genomsnittliga valdeltagandet i landstingsvalet kring 83,17 procent år 2014 och 81,42 procent år 2010. I valet år 2014 var det högsta valdeltagandet i ett landsting omkring 84,90 procent och det lägsta 80,5 procent. I valet år 2010 var motsvarande siffror 83,10 procent och 79,00 procent

Tabell 14. Valdeltagande i landstingsvalen 2010 och 2014

Landstingsval 2010	Landstingsval 2014
Valdeltagande – 81,42%	Valdeltagande – 83,17%
Högsta valdeltagandet – 83,10%	Högsta valdeltagandet – 84,90%
Lägsta valdeltagandet – 79,00%	Lägsta valdeltagandet – 80,5%

Detta kan jämföras med valdeltagandet i riksdagsvalet i dessa landsting. I riksdagsvalet år 2014 var valdeltagandet 87,12 procent och år 2010 var valdeltagandet 85,65 procent. I valet 2014 var det högsta valdeltagandet i ett av landstinget 88,80 procent och det lägsta var 85,6. I valet 2010 var det högsta valdeltagandet 87,00 procent och lägsta 83,40 procent.

Tabell 15. Valdeltagande i riksdagsvalen 2010 och 2014

Riksdagsval 2010	Riksdagsval 2014
Valdeltagande – 85,65%	Valdeltagande – 87,12%
Högsta valdeltagandet – 87,00%	Högsta valdeltagandet – 88,80%
Lägsta valdeltagandet – 83,40%	Lägsta valdeltagandet – 85,6%

4.4.2 Köns- och åldersfördelning bland röstberättigade och uppställda i landstingsvalet

I landstingsvalet 2014 och 2010 är siffrorna sin tur följande då det gäller procentuella andelar av de röstberättigade. I stora drag är fördelningen rätt jämn med en något större representation av åldersgruppen 30–49 år. Åldersgruppen 18–29 år är något mindre än genomsnittet.

Tabell 16. Köns- och åldersfördelning bland röstberättigade i landstingsvalen 2010 och 2014

Åldersfördelning	Landstingsval 2010	Landstingsval 2014
Män - 18–29 år	9,8%	9,9%
Kvinnor - 18–29 år	9,1%	9,3%
Män - 30–49 år	17,2%	16,7%
Kvinnor - 30–49 år	16,2%	15,8%
Män - 50–64 år	12,2%	11,7%
Kvinnor - 50–64 år	11,8%	11,4%
Män - 65 år eller äldre	10,9%	11,8%
Kvinnor – 65 år eller äldre	13,1%	13,7%

I tabellen på följande sida kan man studera köns- och åldersfördelningen bland kandidater uppställda i landstingsvalen. Dessa kan sin tur jämföras med köns- och åldersfördelningen bland de röstberättigade. Exempelvis åldersgruppen 18–29 år är procentuellt nästan hälften färre bland de uppställda än vad de är bland befolkningen. Andra grupper som sticker ut är kvinnor och män i åldersgruppen 50–64 år och män i åldersgruppen 65 år och äldre. De är samtliga många procentenheter fler representerade bland de uppställda än vad de är bland befolkningen.

Tabell 17. Köns- och åldersfördelning bland uppställda kandidater i landstingsvalen 2010 och 2014

Åldersfördelning	Landstingsval 2010	Landstingsval 2014
Män - 18–29 år	5,41%	5,59%
Kvinnor - 18–29 år	3,81%	4,44%
Män - 30–49 år	15,84%	16,76%
Kvinnor - 30–49 år	13,94%	14,34%
Män - 50–64 år	19,99%	18,06%
Kvinnor - 50–64 år	17,91%	15,55%
Män - 65 år eller äldre	13,96%	15,01%
Kvinnor – 65 år eller äldre	9,14%	10,25%

Då det gäller antalet nominerade kandidater på de olika listorna i landstingsvalen varierade den procentuella andelen kvinnor mellan 40–46 procent i valet år 2014. I valet år 2010 var motsvarande siffror 40–47 procent.

Tabell 18. Andel kvinnor bland uppställda kandidater i landstingsvalen 2010 och 2014

Åldersfördelning	Landstingsval 2010	Landstingsval 2014
18–29 år	41,34%	44,28%
30–49 år	46,80%	46,12%
50–64 år	47,25%	46,28%
65 år eller äldre	39,57%	40,58%

4.4.3 Köns- och åldersfördelning bland invalda i landstingen

I tabellen nedanför hittas statistik på köns- och åldersfördelning på samtliga invalda i de olika landstingsfullmäktige i Sverige. Anmärkningsvärt är den låga andelen 18–29 åringar. Det är färre än den procentuella andelen bland de uppställda och röstberättigade. Åldersgrupperna 30–49 och 50–64 är överrepresenterade än de är bland de uppställda och röstberättigade. Även om denna avvikelse är liten. En annan intressant slutsats är att åldersgruppen 65 år eller äldre är anmärkningsvärt mindre i procentuellandel än den var bland de uppställda. Speciellt kvinnor i åldersgruppen 65 år eller äldre är underrepresenterade.

Tabell 19. Köns- och åldersfördelning bland invalda i landstingen

Åldersfördelning	Landstingsval 2010	Landstingsval 2014
Män - 18–29 år	2,59%	3,23%
Kvinnor - 18–29 år	1,89%	3,01%
Män - 30–49 år	14,74%	18,55%
Kvinnor - 30–49 år	15,58%	18,62%
Män - 50–64 år	24,53%	20,45%
Kvinnor - 50–64 år	23,41%	19,21%
Män - 65 år eller äldre	11,11%	9,02%
Kvinnor – 65 år eller äldre	6,15%	7,92%

I studien framkommer att kvinnor är rätt välrepresenterade. Procentuellt kastar den procentuella andelen kvinnor mellan 47–50 procent. Det är mycket bra siffror sett ut ett jämställdhetsideal. Det motsvarar andelen kvinnor bland befolkningen och är en högre andel kvinnor procentuellt än det var bland uppställda.

Tabell 20. Andel kvinnor bland invalda i landstingen

Åldersfördelning	Landstingsval 2010	Landstingsval 2014
18–29 år	42,19%	48,24%
30–49 år	51,38%	50,10%
50–64 år	48,83%	48,43%
65 år eller äldre	35,63%	46,75%

4.4.4 Köns- och åldersfördelning bland röstberättigade och uppställda i riksdagsvalen

I tabellen nedanför kan köns- och åldersfördelning bland röstberättigade i svenska riksdagsvalen 2014 och 2010 studeras och analyseras. Inledningsvis kan man konstatera att åldersgruppen 18–29 åringar utgör en något mindre grupp. Åldersgruppen 30–49 år är den största. I åldersgruppen 65 år eller äldre är andelen kvinnor procentuellt anmärkningsvärt större än andelen män.

Tabell 21. Köns- och åldersfördelning bland röstberättigade i riksdagsvalen 2010 och 2014

Åldersfördelning	Riksdagsval 2010	Riksdagsval 2014
Män - 18–29 år	9,70%	9,85%
Kvinnor - 18–29 år	8,95%	9,15%
Män - 30–49 år	16,90%	16,20%
Kvinnor - 30–49 år	16,05%	15,55%
Män - 50–64 år	12,30%	11,85%
Kvinnor - 50–64 år	11,80%	11,40%
Män - 65 år eller äldre	11,10%	12,10%
Kvinnor – 65 år eller äldre	13,25%	13,90%

I tabellen på följande sida ser man fördelningen bland uppställda i riksdagsvalet. Återigen är åldersgruppen 18–29 färre procentuellt bland de uppställda än vad de är bland de röstberättigade. En annan iakttagelse är att åldersgrupperna 30–49 och 50–64 är större än vad den är bland de röstberättigade. Däremot är åldersgruppen 65 år eller äldre också underrepresenterad.

Tabell 22. Köns- och åldersfördelning bland uppställda kandidater i riksdagsvalen 2010 och 2014

Åldersfördelning	Riksdagsval 2010	Riksdagsval 2014
Män - 18–29 år	7,17%	6,99%
Kvinnor - 18–29 år	6,37%	5,91%
Män - 30–49 år	21,98%	22,03%
Kvinnor - 30–49 år	18,08%	19,25%
Män - 50–64 år	19,36%	16,99%
Kvinnor - 50–64 år	15,18%	14,73%
Män - 65 år eller äldre	7,31%	8,77%
Kvinnor – 65 år eller äldre	4,55%	5,32%

Då det gäller andelen kvinnor är fördelningen ganska acceptabel utifrån ett jämställdhetsperspektiv. Det kastar mellan cirka 44–47 procent i de flesta åldersgrupperna bland de uppställda. Däremot är det i åldersgruppen 65 år eller äldre en anmärkningsvärt ojämn fördelning och enbart 37–38 procent av de uppställda i den åldersgruppen är kvinnor.

Tabell 23. Andel kvinnor bland uppställda kandidater i riksdagsvalen 2010 och 2014

Åldersfördelning	Riksdagsval 2010	Riksdagsval 2014
18–29 år	47,07%	45,80%
30–49 år	45,13%	46,64%
50–64 år	43,94%	46,45%
65 år eller äldre	38,39%	37,74%

4.4.5 Köns- och åldersfördelning bland invalda i riksdagen

I tabellen nedan tydliggörs köns- och åldersfördelningen bland de invalda i Sveriges riksdag. Denna statistik kan jämföras med köns- och åldersfördelningarna bland uppställda och de röstberättigade.

Jämfört med de tre val som tidigare behandlats, så bjuder detta val på stora avvikelser. Åldersgruppen 65 år eller äldre är helt klart underrepresenterad i Sveriges riksdag. En åldersgrupp som är en av de största bland befolkningen har enbart 2,5 procent av platserna i riksdagen. Största avvikelsen hittas bland kvinnor i denna åldersgrupp som bara är representerade i riksdagen till en procentuell andel på 0,64–0,96 procent. Detta kan jämföras med att kvinnorna i åldersgruppen 65 år eller äldre i senaste riksdagsval utgjorde hela 13,9 procent av de röstberättigade.

Även kvinnor och män i åldern 18–29 år är underrepresenterade, men till en mindre omfattning visserligen. Däremot har representationen förbättrats för åldersgruppen 18–29 år. Det sitter fler invalda personer i åldern 18–29 år efter valet 2014 än vad det gjorde efter valet 2010. Åldersgrupperna 30–49 och 50–64 år utgör de grupper som i sin tur är överrepresenterade sett till de röstberättigades antal. Speciellt män i åldern 30–49 år är fler än de var bland de totala antal uppställda och långt fler än vad de facto är sett till röstberättigade.

Tabell 24. Köns- och åldersfördelning bland invalda i riksdagen

Åldersfördelning	Riksdagsval 2010	Riksdagsval 2014
Män - 18–29 år	2,55%	6,71%
Kvinnor - 18–29 år	2,23%	4,79%
Män - 30–49 år	28,98%	29,71%
Kvinnor - 30–49 år	22,61%	19,17%
Män - 50–64 år	21,66%	17,89%
Kvinnor - 50–64 år	19,43%	19,17%
Män - 65 år eller äldre	1,91%	1,60%
Kvinnor - 65 år eller äldre	0,64%	0,96%

Tar man en närmare titt på hur det står till med jämställdheten i sammansättningen av Sveriges riksdag kan man här göra intressanta noteringar. I åldersgruppen 50–64 år är andelen kvinnor högre än andelen män. Men i åldersgruppen 65 år eller äldre blev andelen kvinnor enbart 37,50 procent. Det är visserligen något bättre jämfört med valet 2010 då enbart 25 procent var kvinnor.

Tabell 25. Andel kvinnor bland invalda i riksdagen

Åldersfördelning	Riksdagsval 2010	Riksdagsval 2014
18–29 år	46,67%	41,67%
30–49 år	43,83%	39,22%
50–64 år	47,29%	51,72%
65 år eller äldre	25,00%	37,50%

4.5 Regressionsanalys

För att få en bättre bild av den sociala representationen har jag också valt att utföra en regressionsanalys över studiens två analysenheter, Norges fylke och Sveriges landsting. Syftet med regressionsanalysen är att kontrollera vilken typ av kön och åldersgrupp som i genomsnitt har det lättare att som uppställd att bli invald. Resultatet av regressionsanalysen testas sedan mot väljarkårens sammansättning i ålder och kön.

4.5.1 Norge

Detta kapitel inleds med att studera och evaluera det norska fylkesvalet år 2015. Följande ekvationer har använts för att förverkliga regressionsanalysen.

$$\text{Sannolikheten för en kandidat att bli invald}_i = \beta_0 + \beta_1 * \text{kvinn}_i + \varepsilon_i$$

$$\text{Sannolikheten för en kandidat att bli invald}_i = \beta_0 + \beta_1 * \text{tillhör åldersgruppen B}_i + \beta_2 * \text{tillhör åldersgruppen C}_i + \beta_3 * \text{tillhör åldersgruppen D}_i + \beta_5 * \text{tillhör åldersgruppen E}_i + \varepsilon_i$$

$$\text{Sannolikheten för en kandidat att bli invald}_i = \beta_0 + \beta_1 * \text{kvinn}_i + \beta_2 * \text{tillhör åldersgruppen B}_i + \beta_3 * \text{tillhör åldersgruppen C}_i + \beta_4 * \text{tillhör åldersgruppen D}_i + \beta_5 * \text{tillhör åldersgruppen E}_i + \varepsilon_i$$

Materialet som använts för regressionsanalysen baserar sig på statistik över uppställda kandidater i fylkesvalet och invalda ledamöter i fylkesfullmäktige. I regressionsanalysen ingår följande variabler:

Kvinna/Man

Åldersgrupper A-E

A: 18–29 år

B: 30–39år

C: 40–49år

D: 50–59år

E: 60 år eller äldre

I modell 1 har det enbart kontrollerats för kön. I modell 2 har enbart ålder kontrollerats. I modell 3 har både kön och ålder kontrollerats.

Tabell 26. Regressionsanalys av fylkesvalen

Variabel	Modell 1	Modell 2	Modell 3
Kvinna	-0,001 (0,007)		-0,006 (0,007)
Åldersgrupp B		-0,028** (0,013)	-0,028** (0,014)
Åldersgrupp C		-0,007 (0,013)	-0,007 (0,013)
Åldersgrupp D		-0,003 (0,012)	-0,003 (0,012)
Åldersgrupp E		-0,056*** (0,012)	-0,057*** (0,012)
Interceptet	0,103*** (0,005)	0,124*** (0,010)	0,127*** (0,107)
Antal observationer	7030	7030	7030
R ²	0,000	0,006	0,006
<i>Standardfel inom parenteser</i> ***p<0,01 **p<0,05 *p<0,1			

Utifrån regressionsanalysen ovanför kan inga slutsatser dras utifrån modell 1. I modell 2 kan man däremot utläsa att kandidaten som tillhör åldersgrupperna B,C,D, och E i snitt har svårare att bli invalda än åldersgrupp A. Men det är enbart resultatet för åldersgrupperna B och E i förhållande till åldersgruppen A som är statistiskt signifikant.

I modell 3 är slutsatserna närmast identiska till resultatet i modell 1 och modell 2. Sannolikheten för en kvinna att bli invald är i snitt lägre i förhållande till en man. Resultatet är dock inte statistiskt signifikant. Åldersgrupperna B,C,D, och E har i snitt svårare att bli invalda än åldersgrupp A. Men det är enbart resultatet för åldersgrupperna B och E i förhållande till åldersgruppen A som är statistiskt signifikant.

Avslutningsvis kan man jämföra detta resultat av statistisk signifikant betydelse med köns- och åldersfördelningen bland de invalda, röstberättigade och uppställda i fylkesvalen. Tidigare i studien drogs slutsatsen att kvinnor och män i åldersgruppen 18–29 år är överrepresenterade och har det lättare att bli invalda jämfört med många andra åldersgrupper. Speciellt i jämförelse med åldersgruppen 60 år eller äldre. Regressionsanalysen stöder denna slutsats och kompletterar den med att också innefatta åldersgruppen 30–39 år. Det i sin tur visar att social representation då det kommer till åtminstone åldersgruppen 18–29 år med stor sannolikhet inte är socialt representativt, utan åldersgruppen har både bättre förutsättningar för inval än andra och gruppen är också överrepresenterad bland de invalda.

4.5.2 Sverige

Detta kapitel fortsätter med att studera och evaluera det svenska landstingsvalet år 2014. Följande ekvationer har använts för att förverkliga regressionsanalysen.

$$\text{Sannolikheten för en kandidat att bli invald}_i = \beta_0 + \beta_1 * \text{kvinn}_i + \varepsilon_i$$

$$\text{Sannolikheten för en kandidat att bli invald}_i = \beta_0 + \beta_1 * \text{tillhör åldersgruppen B}_i + \beta_2 * \text{tillhör åldersgruppen C}_i + \beta_3 * \text{tillhör åldersgruppen D}_i + \varepsilon_i$$

$$\text{Sannolikheten för en kandidat att bli invald}_i = \beta_0 + \beta_1 * \text{kvinn}_i + \beta_2 * \text{tillhör åldersgruppen B}_i + \beta_3 * \text{tillhör åldersgruppen C}_i + \beta_4 * \text{tillhör åldersgruppen D}_i + \varepsilon_i$$

Materialet som använts för regressionsanalysen baserar sig på statistik över uppställda kandidater i landstingsvalet och invalda ledamöter i landstingen. I regressionsanalysen ingår följande variabler:

Kvinna/Man

Åldersgrupper A-D

A: 18–29 år

B: 30–49 år

C: 50–64 år

D: 65 år eller äldre

I modell 1 har man enbart kontrollerat för kön. I modell 2 har enbart ålder kontrollerats. I modell 3 har både kön och ålder kontrollerats.

Tabell 27. Regressionsanalys av landstingsvalen

Variabel	Modell 1	Modell 2	Modell 3
Kvinna	0,082*** (0,006)		0,078*** (0,006)
Åldersgrupp B		0,062*** (0,011)	0,061*** (0,011)
Åldersgrupp C		0,145*** (0,011)	0,143*** (0,011)
Åldersgrupp D		0,005 (0,011)	0,008 (0,011)
Interceptet	0,100*** (0,004)	0,067*** (0,010)	0,032*** (0,009)
Antal observationer	12627	12627	12627
R ²	0,014	0,029	0,042
<i>Standardfel inom parenteser</i> ***p<0,01 **p<0,05 *p<0,1			

Utifrån regressionsanalysen på föregående sida kan följande slutsatser dras. I modell 1 framkommer det att kvinnor har jämfört med män i snitt lättare att bli invalda i de svenska landstingen. Resultatet är statistiskt signifikant.

I modell 2 kan man utläsa att åldersgrupperna B, C och D i snitt har lättare att bli invalda än åldersgrupp A. Åldersgrupp C har i snitt störst sannolikhet för inval. Åldersgrupp B har i snitt näststörst sannolikhet för inval. Resultatet för åldersgrupp D är inte statistiskt signifikant.

I modell 3 är slutsatserna närmast identiska med resultatet i modell 1 och modell 2. Sannolikheten för en kvinna att bli invald är högre i förhållande till en man. B,C, och D har lättare att bli invalda än åldersgrupp A. Resultatet för åldersgrupp D är dock inte statistiskt signifikant.

Avslutningsvis kan man jämföra detta resultat av statistisk signifikant betydelse med köns- och åldersfördelningen bland de invalda, röstberättigade och uppställda i landstingsvalet. Tidigare i studien drogs slutsatsen att åldersgruppen 18–29 åringar är underrepresenterade och har svårare att klara inval jämfört med andra åldersgrupper. Regressionsanalysen stöder denna slutsats. Regressionsanalysen stöder också en annan slutsats, nämligen den att åldersgrupperna 50–65 år och 30–49 år är överrepresenterade som en följd över att ha lättare för inval jämfört med andra grupper. En ny intressant slutsats från regressionsanalysen är att konstatera att kvinnor har större sannolikhet för inval jämfört med män. Det kan i sin tur till viss del bekräfta vår hypotes att Sveriges landstingsval med en större proportionalitet än det motsvarande norska resulterar i en mera jämställt fullmäktige och ger bättre chanser för kvinnor att bli invalda. Men orsakerna till denna avvikelse kan inte entydigt förklaras utifrån hypotesen. Det kan finnas andra orsaker också. Men en sak är tydlig och ganska säker. Det är lättare som kvinna att bli invald i svenska landstingsfullmäktige än i norska fylkesfullmäktige.

4.6 Övergripande slutsatser från fåfallsanalysen

Gällande valdeltagandet är det anmärkningsvärt att valdeltagandet är så mycket högre i Sveriges regionala val än i Norges regionala val. I Norge är också skillnaden mellan valdeltagandet i fylkesval och stortingsval anmärkningsvärd. Omkring 18–22 procentenheter fler medborgare röstar i stortingsvalen i genomsnitt än de norska fylkesvalen. Jämför detta med en skillnad på cirka 2–6 procentenheter i Sverige.

Studerar man närmare de enskilda regionerna är slutsatsen ungefär densamma. Svenska regionen Norrbotten med sina 250 000 invånare kan jämföras med norska regionen Nordland med cirka 235 000 invånare. Också mellan dessa rätt identiska regioner är skillnaden densamma. Valdeltagandet i senaste val i Norrbotten var 82,6 procent. I Nordland var valdeltagandet blygsamma 52,8 procent.

Detta skulle egentligen kunna bekräfta vår hypotes att en större grad av proportionalitet i valet ökar valdeltagandet. Detta för att gränsen är lägre att bli invald med personröster i de svenska regionala valen jämfört med de norska regionala valen.

Men en annan förklaring till denna avvikelse kan också härstamma från att riksdagsvalet och landstingsvalet i Sverige inträffar samtidigt. Intresset för parlamentsval tenderar i de flesta länder alltid vara högre än vad intresset är för regionala och lokala val. Ifall flera val ordnas på samma gång är också sannolikheten större att fler röstar också i de regionala och lokala valen.

En förklaring kan förstås också vara de kulturella och politiska skillnaderna mellan länderna. Det kan finnas en starkare kultur och kanske ett större intresse bland väljarna att rösta i de val som förrättas i Sverige jämfört med de norska valen. Det ser man också om man jämför parlamentsvalen där Sverige har ett cirka 10 procent högre valdeltagande än Norge.

En annan intressant slutsats är att valdeltagandet varierar kraftigt mellan fylkesvalet och stortingsvalet i Norge. Omkring 20 procentenheter fler av de röstberättigade i Norge röstar i stortingsvalet jämfört med fylkesvalet. Utifrån det skulle det kännas frestande att påstå att en större grad av proportionalitet leder till ett sämre valdeltagande. Men en betydligt mera sannolik orsak är att fylkesvalet beaktas som ett mindre viktigt val jämfört med det nationella stortingsvalet. Fler låter bli att rösta för man är inte tillräckligt insatt eller uppfattar det regionala valet som är mindre viktigt. Samma

avvikelse och trend skulle sannolikt också äga rum i Sverige om det inte var för att landstingsvalet hålls samtidigt med riksdagsvalet.

Övergår man till att studera kandidatuppställning jämfört med köns- och åldersfördelningen av de röstberättigade kämpar bägge länder och politiska rörelser med svårigheten att nå en representativ kandidatlista som avspeglar befolkningen som sådan. Speciellt åldersgrupperna 18–29 år och 60 år eller äldre tenderar att vara underrepresenterade bland kandidaterna. Detta kan verka märkligt med tanke på att dessa åldersgrupper är rätt stora till antalet och utgör en stor väljargrupp tillsammans.

Det finns förstås naturliga orsaker och mekanismer till att detta återfinns i alla val som studerats. Det brukar vara svårt att intressera nyligen myndiga personer att kandidera i val. Detta kan kopplas till begreppet politisk professionalism som pekar på att väljare tenderar att föredra viss erfarenhet och bred åsiktsrepresentation bland sina kandidater. Detta är något som unga kandidater ofta saknar och kanske därför låter bli att ställa upp.

Då det sedan gäller äldre människor finns det möjligen också i vår individualistiska samhällskultur en uppfattning att äldre människor inte skall ta för stor plats i politiken. Särskilt om den mängden kandidater eller beslutsfattare blir större och uppfattas för stor. Detta är förstås synd ur en representativ synvinkel med tanke på att det är ofta den egna generationen som talar bäst för den egna generationens ärenden.

Avslutningsvis kan man studera och jämföra de invalda i respektive land och nivå. I de norska fylkesvalen är de yngre fler procentuellt bland de invalda än vad de är bland de uppställda. Detta är speciellt tydligt i åldersgruppen 18–29 år. Åldersgruppen 30–39 år är ofta något underrepresenterade. Istället är åldersgrupperna 40–49 och 50–59 år ofta något överrepresenterade. Däremot är det mycket avvikande siffror då det gäller personer som är 60 år och äldre. Männerna i denna åldersgrupp är först överrepresenterade bland de uppställda för att sedan som invalda närma sig medeltalet bland de röstberättigade. Men den största avvikelsen hittas bland kvinnor i denna åldersgrupp. De utgör en grupp på över 15 procent bland de röstberättigade för att sedan bland de uppställda krympa ner till cirka 9 procent. För att avslutningsvis landa på en procentuell andel på 5–6 procent av de invalda. Det är mera än en halvering och åldersgruppen är klart underrepresenterad.

Jämför man dessa siffror med norska stortinget finns det många likheter och skillnader. 18–29 åringarna är också sämre representerade bland de uppställda, men till skillnad från situationen i fylkesvalet blir den andel mindre bland de invalda. 18–29 åringarna är kring 20 procent av de röstberättigade. Men åldersgruppen är bara representerad till 5,92 procent bland de invalda. Annars liknande slutsatser som gäller i fylkesvalet.

I de svenska landstingsvalen var resultaten snarlika de som gäller i norska stortingsvalet. I Sveriges riksdagsval var däremot män och kvinnor 30–49 år något mera överrepresenterade både bland uppställda och invalda jämfört med de tre andra valen. Sedan behöver det nämnas att män och kvinnor i åldern 65 år eller äldre är mycket underrepresenterade i Sveriges riksdag. Omkring 2,6 procent av riksdagen tillhör denna grupp, medan 26 procent gör det bland de röstberättigade.

Det som alla dessa iakttagelser i studien kan peka på är att rangordningen av kandidaterna påverkar utfallet av de slutligt invalda. Partier försöker i stor utsträckning åstadkomma en kandidatlista som motsvarar hur befolkningen ser ut. Men ibland lyckas partierna inte med detta, men för att säkerställa att till exempel unga kandidater blir invalda har man antagligen valt att sätta dem ganska högt upp på listan på en så kallad valbar plats. Iakttagelserna visar också att partierna nog gärna ställer upp många äldre, men ofta väljer att sätta dem på en icke valbar plats.

4.7 Sammanfattning och konklusioner

Hypotesen att högre grad av proportionalitet i ett val leder till en bättre social representativitet får sig alltså en törn i denna studie. Inledningsvis borde de norska fylkesfullmäktige vara bättre socialt representerat än norska stortinget. Detta för att det finns möjlighet att personkryssa i fylkesvalet, men inte i stortingsvalet. Denna hypotes håller till viss mån sträck genom att åtminstone den yngsta åldersgruppen var bättre representerad bland de invalda i fylkena jämfört med stortinget. Överlag uppvisade också alla andra åldersgrupper bättre social representativitet bland de invalda i fylkesfullmäktigena jämfört med stortinget. Då det kommer till kön är fördelningen ganska jämn förutom då det kommer till åldersgruppen 60 år eller äldre.

Men dessa slutsatser måste jämföras med studiens kontrollfall Sverige. De svenska valen i Sverige har en lägre röstspärr för att förflyttas till en så kallad valbar plats på

kandidatlistan jämfört med Norges fylkesval. Men trots det uppvisar valresultaten i Sveriges landstingsval inte bättre social representativitet än Norges fylkesval. Speciellt 18–29 åringarna i Sverige har svårt att klara ett inval i svenska landstingsval och är underrepresenterade i landstingsfullmäktige. Detta falsifierar till mycket studiens hypotes att högre grad av proportionalitet i ett val leder till högre social representativitet åtminstone då det kommer till ålder. Ifall man tar en närmare titt på kön så är det förhållandevis något mera jämställd könsrepresentation i de svenska landstingen än i norska fylkesfullmäktigen. Därtill verkar det vara lättare som kvinna att klara ett inval i svenska landstingsvalet jämfört med det norska fylkesvalet.

Den tidigare slutsatsen från Norge som visade att norska fylkesvalet med högre proportionalitet leder till högre social representativitet kan också på ett annat sätt ifrågasättas med studiens kontrollfall. Enligt studiens hypotes borde svenska riksdagsvalet utgöra ett exempel på ett val som föranleder till en hög social representativitet genom att valmetoden har en mera proportionell valmetod jämfört med andra val. Valresultatet i svenska riksdagsvalet uppvisar däremot en klart sämre social representativitet än valresultatet i både landstingsvalet och norska stortingsvalet.

Slutsatsen av fåfallsanalysen är att skillnaderna i valsystem och valmetod är så pass små att de marginella effekterna av dem är svåra att utläsa i upplägget av denna studie. Andra faktorer så som kultur och traditioner spelar antagligen en större roll i att förklara skillnaderna mellan de norska och svenska valen på samtliga nivåer. Studiens hypotes att större grad av proportionalitet leder till högre grad av social representativitet kan med denna studies upplägg inte bekräftas.

Jag kan här konstatera att för kunna besvara studiens ursprungliga frågeställning och uppställda hypoteser måste man involvera flera analysenheter. Detta för att få en bredare jämförelsegrund för att kunna dra klara och tydliga slutsatser. Därtill borde analysenheterna påvisa klara skillnader i valsystem och valmetoder. Åtminstone en av analysenheterna borde vara ett land med en majoritär valmetod. Ett annat förslag är att studera analysenheterna över en längre tid för att på detta sätt undvika att andra tillfälliga faktorer kan påverka resultatet och studiens slutsatser.

5 Diskussion

Jag har i denna tvådelade studie kartlagt de regionala valen i EU-länderna och i de nordiska länderna samt analyserat och jämfört de regionala valen närmare i Norge och Sverige. De slutsatser som kunnat dras är följande. I de studerade länderna förekommer olika typer av valsystem och valmetoder. Men den mest vanliga valmetoden är slutna listval tätt följd av metoden med halvöppna listval. Finlands renodlade öppna listval är unikt och få europeiska länder tillämpar en liknande valmetod.

I den andra studiens fåfallsanalys ställdes två hypoteser utifrån den preciserade frågeställningen. Den ena var att en större mängd proportionalitet i valet förväntas leda till ett högre valdeltagande och en bättre social representativitet. Den andra hypotesen var att ju fler möjligheter väljaren har att personrösta i halvöppna listval desto högre valdeltagande och bättre social representation åstadkommer man.

I studiens fåfallsanalys kunde åtminstone den första hypotesen bekräftas. Mängden proportionalitet i valet och väljarnas möjlighet att personrösta i halvöppna listval tenderar leda till högre valdeltagande. Kontrollfallet Sverige med sina halvöppna listval med en högre proportionalitet än Norge uppvisade ett högre valdeltagande på samtliga nivåer. Men denna slutsats skall inte tas som någon absolut kausalitet. Det finns flera andra orsaker till denna avvikelse som presenterats tidigare i studien. Men om man utgår från upplägget på studien och bortser andra eventuella faktorer som kunde påverka, bekräftar studien den första hypotesen.

Denna studie kunde däremot inte bekräfta den andra hypotesen. Det fanns inte grund att bekräfta antagandet om att mängden proportionalitet i valet och väljarnas möjlighet att personrösta i halvöppna listval skulle påverka den sociala representativiteten positivt. Fåfallsanalysen gav motstridiga resultat och motbevisade i vissa avseenden hypotesen. Enda slutsatsen som kan dras är att studiens upplägg inte var tillräckligt omfattande för att jag med säkerhet kunde dra några slutsatser om hur den sociala representativiteten påverkas utifrån graden av proportionalitet i ett val.

Med hänvisning till bekräftandet av den första hypotesen finns det skäl att koppla studiens resultat och slutsatser till vår samtid och de planerade landskapen i Finland. En del tror att halvöppna listval med möjlighet att "personkryssa" aldrig kommer kunna förverkligas i Finland. Finländarna är helt enkelt bekväma med den valmetod som används idag i kommunalval och riksdagsval. I debatten brukar även många debattörer

uttrycka sin oro över införandet av slutna listval och beteckna valmetoden som mera odemokratiskt (Sirén, 2016).

Men som tidigare konstaterats kunde Finland med fördel överväga att förändra sin valmetod och sitt valsystem. Få europeiska länder tillämpar den typ av öppna listval som används i Finland för tillfället. Därtill har det i den studie som Grönlund och Wass (2017) sammanställt över riksdagsvalet år 2015 konstaterats att det finns finländare som har svårt att hitta sin kandidat med nuvarande valmetod. Finländare som i sin tur skulle ha lättare att rösta i val om de bara behövde hitta ett parti att rösta på. Här är den halvöppna listvalsmetoden en lösning som kunde höja valdeltagandet om man utgår från de slutsatser som gjordes i fåfallsanalysen. Detta kunde vara något som alla vinner på och som stärker vår representativa demokrati.

Men att introducera halvöppna listval är dock inte den enda lösningen. Kimmo Grönlund har utifrån en undersökning av det finländska riksdagsvalet år 2015 (Grönlund & Wass, 2017) i sin tur resonerat att Finlands väg istället kunde vara att komplettera den nuvarande valmetoden i Finland (Buchert, 2017). Valmetoden kunde utformas så att väljaren kan skriva en siffra och/eller bokstav på sin valsedel. Siffran står för kandidaten och bokstaven för partiet. Väljaren kunde därmed välja att endast rösta på ett parti genom att skriva endast en bokstav. Rösten skulle gå till partiets jämförelsetal, men rangordningen skulle fortsättningsvis bestämmas av de som personröstar. Jag tror att Grönlund är inne på rätt spår och att denna form av komplettering skulle ge väljarna fler möjligheter och skulle vara speciellt viktig för sådana väljare som kanske hittat ett parti de identifierar sig med, men som inte hunnit sätta sig in i de olika kandidaternas åsikter och personlighet.

En annan aspekt av denna studie gäller valkretsarna, röstspärrar och förrättande av de regionala valen i samband med andra val. I regeringen Sipiläs regeringsproposition gällande inrättandet av nya självstyrelseområden står detta stadgat om valkretsar (Statsrådet, 2017b, s. 179):

”Det finns i princip inget behov av att dela in landskapen i interna valkretsar. När fullmäktigeledamöterna väljs i en enda valkrets representerar de uttryckligen hela det självstyrande området. Om området delades in i interna valkretsar, skulle en följd kunna vara att ledamöter som valts in från olika valkretsar skulle sträva efter att i fullmäktige i huvudsak bevaka den egna valkretsens intressen, vilket kunde försvåra beaktandet av den totala nyttan för hela området i fullmäktiges verksamhet.”

Det kan sägas vara goda slutsatser som ingår i propositionen. Men det fördes också en debatt i media där 22 nyländska kommundirektörer uttryckte sin oro över att makten och antal mandat i den nyländska landskapsfullmäktigeförsamlingen kommer att koncentreras till de tre stora städerna i landskapet; Helsingfors, Esbo och Vanda (Sundén, 2017). Denna debatt visar med all tydlighet att valkretsarnas utformning bör tas på stort allvar. Här kunde man ta exempel från studiens första del som visade att Polen valt att dela upp landets regioner i något mindre valkretsar för att garantera representation från regionens alla delar. Eller så kunde man ta exempel från de franska departementsvalen där beslutsfattarna väljs i pluralitetsval och enmansvalkretsar. Vill man garantera ett helhetstänk och fullmäktigeledamöter som ser till hela landskapet, men samtidigt säkerställa representation från landskapets alla delar kanske Storbritanniens blandsystem på regional nivå kunde vara en lösning.

Angående röstspärren resonerade man på följande sätt i regeringen Sipiläs regeringsproposition (Statsrådet, 2017b, s. 179):

”Den s.k. dolda röstspärren som påverkar kandidaternas inval blir rätt låg i alla landskap och varierar endast lite mellan de olika landskapen: röstspärren är 1,7 procent om fullmäktige består av 59 ledamöter och 1 procent om fullmäktige består av 99 ledamöter. En låg dold röstspärr främjar den politiska proportionaliteten, eftersom den i praktiken ger partier av alla storlekar möjlighet att få sina kandidater invalda.”

Sipiläs regering var alltså inte beredd att lagstifta om någon röstspärr utan anser uppenbarligen att den dolda röstspärren på omkring 1–1,7 procent är tillräcklig. Ifall man tar lärdom av Frankrike och deras regionstyrelseval kan man konstatera att behovet av begränsningar kan bli politiskt nödvändigt ur de etablerade partiernas synvinkel. Tidigare valdes regionstyrelserna i fullvärdiga proportionella val, vilket gav utrymme för nya politiska rörelser att etablera sig och utmana de etablerade partierna. Detta blev i sin tur ett problem för de etablerade partierna som införde val i två valomgångar för att garantera politisk stabilitet. Ur europeiskt perspektiv är en begränsning av de proportionella valen något som förekommer i flera av de europeiska regionala valen. Finland kunde likt Tyskland ha en röstspärr på omkring 3–5 procent i de regionala valen för att undvika politisk fragmentering. Eller så kunde man likt Frankrike och Grekland ha proportionella val i två valomgångar.

En tanke som också väcks i detta sammanhang är om det är klokt att landskapsfullmäktige ska utse fullmäktiges ordförande, landskapsstyrelsens ordförande

och välja landskapsdirektör. Förutom att det blir former av indirekta val kan det också vara politiskt utmanande. Om vi tar Nylands landskap som exempel igen kan man anta att kampen blir hård om vem som väljs till de betydelsefulla posterna. Med hänvisning till detta kunde det kanske vara klokt att likt Rumänien eller Italien välja landskapets högsta politiska ledare i ett allmänt val. Det skulle ge en bred politisk legitimitet till landskapets högsta politiska verkställande ledning att utstaka reformer.

Då det gäller de regionala valen bekräftar kartläggningen av de nordiska länderna och EU-länderna och fåfallsanalysen att det är klokt att ordna de regionala valen i samband med andra val som t.ex. kommunalvalet. Kanske Finland kunde ta efter Sverige som håller riksdagsval, landstingsval och kommunval på samma datum. I Sverige är valdeltagandet 87,12 % i riksdagsvalet 2014 och 83,17 % i landstingsvalet samma år. Detta borde vara en indikator på att de lyckats ganska bra med sitt valsystem (Statistiska centralbyrån, 2017)

En sista avslutande tanke är att om man menar allvar med att regionerna ska vara autonoma, så kanske man borde tillåta att landskapen i någon utsträckning själva väljer sina valmetoder. Kanske Finland likt Spanien kunde tillåta landskapen att själva utforma sina valsystem? Då kunde kommunerna i Nyland exempelvis komma överens om att ett blandsystem med folkvald landskapsdirektör är bästa lösningen.

Subsidiaritetsprincipen, ett av Europeiska unionens rättesnören, det vill säga att beslut ska fattas så nära medborgarna som möjligt, gäller kanske också här (EUR-Lex, 2015). Exklusiv kompetens säkerställs genom att beslut fattas på lägsta möjliga effektiva nivå. Det har även varit en av tankarna med den pågående landskapsreformen i Finland. Kanske vi därför borde se mervärdet av olika valsystem och tillåta varje enskild region att välja valsystem och valmetod som passar regionen i fråga allra bäst.

Litteraturförteckning

- Beauregard, K. (2014). Gender, political participation and electoral systems: A cross-national analysis. *European Journal of Political Research*, 53 (3), 617–634.
- Bengtsson, Å. (2008). *Politiskt deltagande*. Lund: Studentlitteratur.
- Bertrana, X., Egner, B., & Heinelt, H. (2016). *Policy Making at the Second Tier of Local Government in Europe*. New York: Taylor and Francis.
- Blais, A. (1988). The classification of electoral systems. *European Journal of Political Research*, 16(1), 99–110.
- Bormann, N.-C., & Golder, M. (2012, September 15). *Democratic Electoral Systems around the world, 1946–2011*, 32(2), 360–369.
- Brunell, E., Fredriksson, A., Gustafsson, K. (2019, 8 mars), Både regeringen och vårdreformen faller *Svenska Yle*. Hämtad 2019-03-18 från: <https://svenska.yle.fi/artikel/2019/03/08/bade-regeringen-och-vardreformen-faller-sipila-det-har-ar-en-enorm-besvikelse-for>
- Buchert, P (2016, 15 juli). Folket måste komma åt makten. *Hufvudstadsbladet*. Hämtad 2017-4-13 från <https://www.hbl.fi/artikel/folket-maste-komma-at-makten-2/>
- Bäck, H., & Gilljam, M. (2006). *Valets mekanismer*. Malmö: Liber.
- Colomer, J. M. (2004). *The Strategy and History of Electoral*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Colomer, J. M. (2011). *Personal Representation: The neglected dimension of electoral systems*. Colchester : ECPR Press.
- Cox, G. W. (1997). *Making Votes Count*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dandoy, R., & Schakel, A. H. (2013). *Regional and National Elections in Western Europe: Territoriality of the Vote in Thirteen Countries*. New York: Palgrave Macmillan.
- Davidsson, L. (2007). *Valsystem och representationseffekter : en jämförande studie av 25 länder*. Stockholm: Statens offentliga utredningar
- Denk, T. (2002). *Komparativ metod - förståelse genom jämförelse*. Lund: Studentlitteratur .
- Diamond, L., & Plattner, M. F. (2006). *Electoral System and Democracy*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- Esaiasson, P., Giljam, M., Oscarsson, H., & Wängnerud, L. (2012). *Metodpraktikan*. Stockholm: Norstedts Juridik.

- Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H., & Wängnerud, L. (2012). *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- EUR-Lex. (2015). *Subsidiaritetsprincipen*. Hämtat 30-11-2017 från. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/?uri=URISERV%3Aai0017>
- Eurostat. (2017). *NUTS - Overview*. Hämtat 2017-3-21 från <http://ec.europa.eu/eurostat/web/nuts/overview>
- Farrell, D. m. (2001). *Electoral Systems - A Comparative Introduction*. London: Palgrave Macmillan.
- Finlands grundlag 11.6.1999/731. *Finlands grundlag*. Helsingfors: Finlex
- France 24. (2015, 6 november). *A guide to French regional elections*. France 24. Hämtat 2017-3-7 från <http://www.france24.com/en/20151202-guide-french-regional-elections-socialists-republicains-national-front>
- Grönlund, K., & Wass, H. (2017). *Det politiska deltagandets mångfald – Riksdagsvalundersökning 2015*. Helsingfors: Justitieministeriet
- Heinelt, H., & Bertrana, X. (2012). *Routledge Advances in European Politics: The Second Tier of Local Government in Europe : Provinces, Counties, Départements and Landkreise in Comparison*. London: Routledge
- Hooghe, L., & Marks, G. (2001). *Multi-level Governance and European Integration*. Oxford: Rowman & Littlefield.
- Hooghe, L., & Marks, G. (2001). *Multi-level Governance and European Integration*. Oxford: Rowman & Littlefield.
- Hooghe, L., Marks, G. N., & Schakel, A. H. (2010). *The Rise of Regional Authority*. New York: Taylor and Francis.
- Janson, S. (2015). *Proportionella valmetoder*. Uppsala: Uppsala universitet. Retrieved December 12, 2017
- Justitieministeriet. (2017). *Utveckling av valsystemet för riksdagsval*. Helsingfors: Justitieministeriet Hämtat 2017-11-26 från <http://www.vaalit.fi/sv/index/valinformation/utvecklingsprojekt/utvecklingavvalsystemetforriksdagsval.html>
- Kaczmarek, T. (2016). Administrative division of Poland - 25 years of experience during the systemic transformation. *EchoGeo* (35).
- Karvonen, L. (2008). *Statsskick - att bygga demokrati*. Stockholm: SNS förlag.

- Langh, S., Karlsson, A. (2019, 3 maj). Rinne: Vårdreformen ska bygga på 18 landskap. *Svenska Yle* Hämtad 2019-5-4 från:
<https://svenska.yle.fi/artikel/2019/05/23/rinne-vardreformen-ska-bygga-pa-18-landskap-huvudstadsregionen-far-egen>
- Lawrence, L., Niemi, R. G., & Norris, P. (2010). *Comparing Democracies 3: Elections and Voting in the 21st Century*. London: SAGE.
- Lundell, K. (2005). *Contextual Determinants of Electoral System Choice*. Åbo: Åbo Akademis förlag.
- Lundell, K. (2014). *Personval eller slutna partilistor: spelar det någon roll?* Helsingfors: Kalevi Sorsa -säätiö. Hämtad 2017-11-30 från
<http://sorsafoundation.fi/sv/personval-eller-slutna-partilistor-spelar-det-nagon-roll/>
- Nationalencyklopedin. (2017). *Nationalencyklopedin*. Hämtat 2017-2-26 från
<http://www.ne.se/uppslagsverk>
- Norris, P. (2004). *Electoral Engineering: Voting Rules and Political Behavior*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Norska regeringen. (2017, Maj 2). *Norske Regjeringen*. Hämtad 2019-3-19 från Regjeringen.no: <https://www.regjeringen.no/no/tema/valg-og-demokrati/den-norske-valgordningen/valgordningen/id456636/>
- Petterson, O. (2009). *Vår demokrati*. Stockholm: SNS förlag.
- Phillips, A. (2000). *Närvarons politik - den politiska representationen av kön, etnicitet och ras*. (P. Stoltz, Trans.) Lund: Studentlitteratur.
- Rolfie, M. (2012). *Voter turnout*. New York: Cambridge University Press.
- Schakel, A. H. (2015). Nationalisation of regional elections in Central and Eastern Europe. *East European Politics* (2), 229-247.
- SKL. (2018, Oktober 4). Sveriges kommun och landsting - Så går valen till. *Sveriges kommun och landsting*. Hämtad 2019-3 från
<https://skl.se/demokratiledningstyrning/valmaktfordelning/sagarvalentill.1021.html>
- Sirén, S. (2016, 2 januari). Landskapen öppnar för listval hos oss? *Svenska Yle*. Hämtat 2017-3-19: <https://svenska.yle.fi/artikel/2016/01/02/landskapen-oppnar-listval-hos-oss>
- Statistisk sentralbyrå. (2019). *Statistisk sentralbyrå (SSB)*. Hämtad 2019-7-06 från SSB: <https://www.ssb.no/valg>

- Statistiska centralbyrån. (2017). *Statistiska centralbyrån i Sverige*. Hämtat 2017-3-23 från Valdeltagande: <http://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/val-och-partier/valdeltagande/>
- Statistiska centralbyrån. (2019). *Statistiska centralbyrån (SCB)*. Hämtad 2019-7-06 från SCB: <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/demokrati/>
- Statoids. (2017). *Statoids*. Hämtat 2017-3-5 från Statoids webpage: <http://www.statoids.com>
- Statsrådet. (2017). *Regionförvaltningsreformen*. Hämtat 2017-10-21 från Alueuudistus: <http://alueuudistus.fi/sv/allman-information>
- Statsrådet. (2017b). *Regeringens proposition RP152017 rd*. Hämtat 2018-3-19 från Riksdagen i Finland: <http://valtioneuvosto.fi/documents/1477425/3223876/hallituksen-esitys-sote-jamaakuntaudistuksesta-2.3.-2017-ruotsi.pdf/0595838f-ff41-4b81-b20a-2accbe19494b>
- Stortinget. (2019). *Stortinget*. Hämtad 2019-7-6 från Stortinget: <https://www.stortinget.no/no>
- Sundén, F., (2017, 21 februari). 22 kommundirektörer säger nej tack till den nya landskapslagen. *Svenska Yle*. Hämtat 2017-3-23 från: <https://svenska.yle.fi/artikel/2017/02/21/22-kommundirektorer-sager-nej-tack-till-den-nya-landskapslagen>
- The Connexion. (2011, 2 april). How the French elections work. *The Connexion*, Hämtad 2017-3-7 från <https://www.connexionfrance.com/Archive/How-the-French-elections-work>
- The European Union's assembly of regional and local representatives. (2017). *Division of Powers*. Hämtat 2017-3-19 från Division of Powers: <https://portal.cor.europa.eu/divisionpowers/countries/Pages/default.aspx>
- Valmyndigheten. (2017). *Mandatfördelning*. Hämtat 2017-4-13 från Valmyndigheten: http://www.val.se/det_svenska_valsystemet/valsedlar_och_personrostning/personrosta/index.html
- Valmyndigheten. (2017a). *Mandatfördelning*. Hämtat 2017-3-19 från Mandatfördelning: http://www.val.se/det_svenska_valsystemet/valresultat/mandatfordelning/
- Van der Eijk, C., & Franklin, M. N. (2009). *Elections and Voters*. New York: Palgrave Macmillan.